

Gospodarske skušnje.

* Koliko vrednosti ima drevesno listje za živinsko klajo? — Po preiskavah, ki so zapisane v časniku „Chem. Ackersmann“, ima listje (v 100 delih svoje teže) organskih redilnih stvari toliko v sebi: jelša črna (Schwarzerle) 82 delov, hrast 82, leska (Hasel) 80, gaber (Weissbuche) 79, javor 79, breza 78, jesen (Esche) 77, topol ali jagnjed (Aspe) 76, lipovec ali hostna lipa (Winterlinde) 76, jerebika (Eberesche) 76, akacija 76, zgodnja lipa (Sommerlinde) 75, mačkovec (Salweide) 75, brst (Ulme) 73, bukev (Rothbuche) 72, bela jelša (Weisserle) 70, — senó, na travnicah navadnih pokošeno, pa ima le nekoliko čez 59 redilnih delov. — Proteina imajo 14 odstotkov (percentov) v sebi: bela jelša, lipovec, javor, leska, hrast, zgodnja lipa, — od 13 do 11 odstotkov proteina imajo: akacija, mačkovec, brst, jerebika in jesen, — 11 odstotkov ga imajo: breza, bukva, topol, črna jelša, gaber. Listje, ki ima v sebi 14 odstotkov proteina, se tedaj vrstuje zastran redilnih delov dobri otavi in detelji. Kolikor bolj zgođe, tedaj že majnika meseca, se vzame listje, tem več redilnih delov ima v sebi. — Iz tega se vidi, da večji del listja je za živinsko klajo več vredno kakor dobro senó, ker ima več tehni, redilnih delov v sebi. To pa naj je nauk gospodarjem, da po listji — kot dobro živinsko klajo — najbolj segajo kakor dozda. Vse listje pa prekosí še murbovo listje. Se vé, da to in uno ne sme biti staro, velo, suho, ker tako je izgubilo svojo redilno moč, in je le za steljo živini in gnojilo gozdom.

Državno-pravne stvari.

Poglejmo nazaj, da pridemo naprej!

Delovanje, da Avstrija zopet pride do ustavnega življenja, začelo se bode kmalu in mora se začeti. Po kateri poti pride do tega cilja in konca, nasvetov imamo menda dosti in tudi programov na kupe; al gotovega nič. Edino gotovo je to: začeti se mora enkrat porazumljenje avstrijskih narodov „na prosti poti“; ves svet že radovedno gleda, kako in kaj bode, ker se vé, da gré za obstanek Avstrije in za svobodo narodov, ki živijo v Avstrii.

Ustavni Avstrii mora veljati sledeče pravilo, ki ne potrebuje nobenega dokazovanja na drobno: cesarstvo se more stalno vzdržati le v svobodi in s svobodo narodov, narodi pa morejo osebno svojo svobodo zavarovati le v tej državni združbi. Iz tega pa sledí za politiko avstrijske vlade in avstrijskih narodov ta-le ostra zapoved: Vlada mora vsem narodom svobodo dovoliti, da obdrži državo; narodi pa vsi morajo o tem, ko se potegujejo za svobodo, obstanek države spoštovati.

Dvakrat že je s cesarskega prestola ustavna svoboda bila oklicana narodom, prvokrat leta 1848. in drugokrat leta 1861. Zakaj je svobodna ta ustava že dvakrat spodletela? Večkrat smo že rekli, da zato, ker edinosti ni bilo med narodi. Zdaj pa, ko se ima pričeti novo ustavno delovanje, zdaj moramo jasnejši odgovor dati. Ta odgovor se glasi: Prenapeta ogerska enostranost (separatizem) je svobodno ustanovljenje cesarstva našega podrla.

Ko je leta 1848 cesar Ferdinand I. ustavo (konstitucijo) podelil Avstrii, navdušena radost je kraljevala po vseh deželah cesarstva; narod je bil brat narodu. Ako bi se bila ta srčna čutja pokazala v djanji, da bi bili vsi narodi vkup stopili in si skupno ustavo dali, bogme! nobena sila svetá ne bi bila več narodom vzela svobode. Al bratinstvo, katero so voditelji Ogrov lahko-

vernim Dunajčanom pridigovali, se je kmalu glasilo tako-le: „Delajte unkraj Litave, kar vam drago; mi delamo takraj Litave, kar je nam drago.“ Ogrom ni bilo cesarstvo skupna država; gledali so le na svojo deželo in jo tako osnovali, da zveza z Avstrijo je le na videz bila. In kaj je prišlo iz tega? Najpoprej je národno gospodstvo magjarsko v ogerskih deželah samih vnelo strašen boj — med različnimi národi, ki se niso hotli podvreči magjarski sili, in potem se je magjarstvo vzdignilo na upor cesarstvu. Al v tem boji zmagalo je rakovstvo (reakcija), svoboda je zamrla, in reklo se je: svobodna (ustavna) Avstrija ni mogoča! Zraven ločilnega (separatističnega) ustanovljanja ogerske dežele je bilo vse ustavno delovanje takraj Litave prazno delo. Temu dokaz je ustava meseca aprila pod ministerstvom Pillersdorfovim, ki se je udala magjarskim zahtevam in je hotla cesarstvo razcepiti na dve popolnoma ločeni polovici. Tako je tudi delo ustavodajalnega državnega zbora na Dunaji in Kromerizu gledé na skupno državo že izprva bilo prazno. Ta državni zbor je namestoval le polovico cesarstva, le to polovico je hotel ustanoviti; zveza z Oggersko je bila veša, in Ogri bi tudi ne bili sprejeli kromeriške osnove. Tudi oktroana ustava od leta 1849. je bila le za nemško-slovanske dežele dana, Ogrom je bila namenjena druga ustava. Tedaj tudi ta ustava bila bi ustvarila strog dvalizem, to je, razpad države v dve državi.

Leta 1861. je cesar Franc Jožef dal skupno državno ustavo. Da je mogoče na tej podlagi zidati poslopje prave ustavne svobode, ako bi se bili vsi narodi postavili na to pravno stalo, kdo more to tajiti? Al Schmerlingov februarski patent je več dal državi kakor državi gré, posamnim deželam pa premalo in najvažnejše dežele avstrijske so se uprle tej ustavi. Po večletnem poskušnji se je pokazalo, da ni mogoče izpeljati ustave februarske; cesar je to videl in ustavil ta statut in po manifestu septembra lanskega leta pot odprl svobodnemu porazumljenju. Al Ogri so ostali trmasto na stališču od l. 1848, in nasledek tega upora je isti kakor l. 1848: nemagjarski narodi se namreč ustavljajo temu, da bi se Ogri ločili od skupne ustave. Vendar silnega boja, ako Bog dá, zdaj ne bode. Cesar sicer priznava postavnost ogerskega zakona od 1848. leta, al on zahteva, da se ustavno prenaredí ta zakon tako, kakor zahteva obstanek države. Le po tej poti je porazumljenje mogoče. Narodi takraj Litave želijo mirne sprave in nočejo sile delati Ogrom; al tudi se ne bojo dali siliti po Ogrih in si od njih nič oktroati dali. Pragmatična sankcija ni privilegija ogerska; ona je skupno blago vseh narodov avstrijskih, kajti ona zagotavlja vsem neločljivo zvezo in skupno vladno državno.

Ogri so odgovorni za to, da se svobodna ustava izvrši v Avstrii. Naj nikar ne pozabijo te velike odgovornosti. Svét bo sodil!

Tako piše „Reform.“ Ker razjasnuje na zgodovinski poti, kaj je treba, da dosežemo stanovitno in svobodno ustavo, zato smo ta sestavek prepisali tudi v naš list.

Ozir v pretekle čase.

Sedemletna vojska s Prusi. *)

Zastonj je bilo dvojno bojevanje, zastonj preliti potoki krvi: Šlezija je in ostane zgubljena! Ta

*) Že od leta 1850. leži ta rokopis med rokopisi našega lista. Al kdo se je pred letošnjim letom brigal za Prusa (Prajza)? Ni bilo tedaj po prej času primerno, da bi bili natisnili ta rokopis učenega našega zgodovinarja gospoda J. Trdine. Dandanes, žalibog, pa Prusa po nesrečni sedemdnedni vojski le preveč poznamo! Kaj je počenjal že pred 100 leti v sedemletni vojski, to nam kažejo pričujoče zgodovinske črtice.

mučilna misel hodi cesarici avstrijski Marii Terezii po glavi, jo spremlja po dnevu in jo po noči nadleguje. Ta bogata in obljudena dežela je postala lastina kralja, za čegar ime in državo se je popred komaj vedelo, ki je imel nad desetkrat menj podložnih kot ona. Ona je omagala, ona — naslednica mogočnih cesarjev, se je morala kralju ukloniti, čegar ded je od njenega deda, prejel kraljevo čast! Kakošna bridkost! Jokala je Terezija pri taci mislih in je osveto — strašno osveto obljubila. V preteklih dveh bojih res ni bilo veliko opraviti. Sovražnike je imela okoli in okoli; njeni zakladi so bili prazni; armade neskušene, slabo oborožene in okorno peljane. Al zdaj se je ta žalostni stan na bolje spremenil. Čuditi se je o tem, kar je ta cesarica v osmih letih svojega vladanja dovršila. Ko prestol nastopi, znašala je vojska 30.000 mož, zdaj pa je na 200.000 mož pomnožena. Denar gré od vseh krajev vkup. Ko ni bilo popred ne enega srečnega in izvrstnega vodja, jih ima zdaj več, na ktere sme ponosna biti in jim brez skrbi vodstvo izročiti. Ti velitelji ji orožnice in trdnjave napravijo, armade vadijo in topničarstvo tako izobražijo, da kmalu za najboljše v Evropi velja. Pri vseh nadlogah je že v poprejšnjih bojih večidel vse sovražne kneze strahovala in bavarskemu kralju celó dežele pobrala: le pruski Miroslav (Friderik) jo je mogel premagati. Pa zdaj, ko je tako svoje okoliščine zboljšala, ne dvomi več, da bo tudi tega sovražnika nabila, njegove do zdaj neužugane armade zmagala in Šlezijo zopet dobila.

Pa vendar kako nevarno je bilo, napasti nasprotnika, ki ni imel vojaščine nič manj kot ona, ki je bil vedne zmage vaju, in ki je kralja imel, kateri je bil brez oporeke prvi junak 18. veka. Kjer je bil Miroslav pričujoč, ondi so Prusi gotovo zmogli, pa umel je tudi zmago rabiti, da jih zgodovina malo taci pové. Njegova ljudstva so ga ljubila in z veseljem za-nj kri in življenje darovala. Neusahljivi so skor pripomočki, ki je imá. Ako je ena armada zgubljena, se dvigne nova; če penza zmanjka, se drug dobí. Nikdar ne bi bili Prusi pripustili, da bi njih kralj in dobrotnik obožal.

Da je Terezija te okoliščine dobro poznala in se Miroslava tudi pri boljem stanu še bala, to kaže nje previdnost, ko se na boj ravna. Ne upa si, sama na borišče stopiti; ozira se po pomoči okrog, da bi moč sovražnika razdelila in tako si zagotovila zmago.

Francozka država je takrat bila najbolj mogočna v Evropi; saj sama se je za najbolj mogočno imela. Vsi vladarji so njene pomoči iskali. Zedimba s Francozi je veljala za gotovo premago in zgubljen je bil on, ki se je z njimi prepiral. Celih tri sto let so bili najnevarniši sovražniki Avstrije, a vendar sklene Terezija, se z Ludevitom XV. poprijazniti, in si celó njegove pomoči obeta. Dolgo ne more namena doseči, pa vendar ne odjenja in vse zaupanje stavi v svojega ministra Kavnic, čegar modra glava je že marsikaj težavnega zvršila. Malo po malo se začne francoski dvor bolj všečnega kazati in cesarski minister dobro napredva. Vendar bi morebiti tudi on ne bil dela dovršil, ker je bilo še veliko pomot poravnati. Al Terezija se poniža, da hotnico kralja, ošabno Pompaduro „sestričino“ imenuje, kar naposled ovrže vse napote. Ona pregovori Ljudevita, da se politiki dedov odreče, družbo s Prusi raztrga in se z vljudno cesarico zedini. 24.000 mož je Avstrii obljubljenih, ako bi se boj z Miroslavom ponovil. Pa Pompadur ima upanje, še veliko več svoji „sestričini“ dobiti.

Že popred se je Terezija tudi do rusovske cesarice obrnila in je svoj namen enako dovršila. Kavnic je ministra Bestuševa pridobil, in ga z neskončnim sovraštvom proti Prusom navdal. Bestušev vžgè srd

tudi v srcu svoje gospé, ktero je bil Miroslav tudi osebno razžalil. Brez premisleka obljubi tudi ona Terezii 24.000 vojakov, da bi se Prusov ubranila.

Na prestolih Poljskega in Saksonije je sedel nevedni in mehkužni Avgust III. Vladal je pa njegov vsegamogočni, pohlepni svetovalec, Bril po imenu, ki je čez vse denar ljubil. Tega si je Kavnic kmalu poprijaznil, tako, da za nekoliko tisočev vse obljubi, cesar bi Avstrija potrebovala. Bril je bil prepričan, da bo Terezija zmogla. Ko bi se tedaj Prusija razdelila (po tem je on hlepel), si je želel ropa vdeležiti in se bogatih denarnic Miroslavovih polastiti. Avgust III. si sicer ne upa, očitno zavezo storiti, pa skrivej je po svetu svojega ministra vse podpisal in Avstrii vso svojo pomoč zagotovil.

Od vseh krajev zavarovana, prijetle okoli in okoli sebe, se začne cesarica krepko oroževati. Vodje skliče v armado in zapové trumam se nabirati, na meje iti in plaze in tabore zasesti. Na Česko in Marsko velevala tope voziti, Holomuc pa s hrano previditi in za brambo pripraviti. Tako tudi ruska Elizabeta dela; tudi ona se oboroži in armadam na meje zaukaže.

Al pruski kralj zapazi to pripravljanje in dobro vé, kam to meri. Skrivnih pogovorov sicer na tanko ne izvé, pa tirjati jame naznanilo, zakaj da se v miru priprave za vojsko delajo. Kavnic mu to tudi razjasni, pa tako zvito, da se pravi namen nikakor ne razmotri. O tem času Avgusta neki skriven pisar, ki so mu bili vsi naklepi znani, popusti saksonsko službo, gré k Miroslavu in mu vse pové, kar mu njegovi protivci nameravajo. Brž sklene kralj, sovražnikom v okom priti in se nevarnosti ognjiti. Le to je tirjal od Terezije, naj ga še dve leti ne zagrabi. Pa ona mu nič ne obljubi, marveč meni, da je ravno zdaj prilika dobra, da namen orožanja razodene.

Al tudi toliko sovražnikov pruskega kralja ne ostraši. Tudi on se je na boj dobro pripravil. Orožnice so polne, žitnice založene in njegovih 200.000 mož komaj čaka, da se z novimi lavori oplete in svoja bandera zopet v sovražnih mestih postavi. Šop razumnih vodjev ga obdaja, ki so se pri njem naučili. Že stopajo v duhu po deželah, ki jih dobiti mislijo, že podé pobitega vruga in si njegove tope in tabore prilastujejo. Večkrat so že razodeli, da znajo svoje misli tudi vresničiti in da njih naklepi niso prazno blojenje. To hočejo zopet potrditi; stari pregovor hočejo zopet spričati: „Volk se ne boji tudi dokaj ovac ne.“

Vse te okoliščine so Miroslava podpirale. Njih vrednost je cenil, pa vedel je vendar, da je sreča opotočna in da je vsakod previdnosti treba. Kar pogum in umetnost zadene, je vse protivce prekosil, pa že zdaj jih je pet zoper njega (tudi Švedi so pristopili) in večina bi ga mogla pri vsi srčnosti pomendrat. Stori tedaj ravno tak umen kakor junašk sklep, vrage prehiteti in napad prvi poskusiti. Če prav mu še niso sovražniki boja napovedali, vendar je bilo gotovo, da mu ga bodo. Previdnost mu toraj velí, na otetbo misliti, ko še prilika ima. Brez dvombe omaga združeni moči, pa upanje ima, posamezne armade lože pobiti in tako enega protivca za drugim premagati.

Saksonsko mu je bilo najbolj pri rokah. Ta država ni sicer velika, pa ima dosti ljudi, veliko orožja, bogate zaklade in rudnike. Tù hoče on sredstev za daljnje boje dobiti, da bi lastnih dežel preveč ne izmolzel. Saksonskega kralja je čez vse sovražil; njega sklene zdaj, prvega uničiti. Saksonska vojska je bila raztresena, tedaj na hudo bojevanje ni misliti. In ravno to je Miroslav najbolj želel, da se je vojščak po mogočnosti varoval. Te okoliščine ga pripravijo, da armado

zbere, mir prelomi in se na vso moč čez Saksonsko zažene.

Blesk iz jasnega neba ne bi bil mōgel večega osupa napraviti, kot ta prepad pruskega kralja. Kar si vsi združenci skupaj ne upajo, to je storil on sam. Milijona vojščakov se ne drzne zagrabiti; pa petkrat menj junakov zagraje predere in začne boj s polovico Evrope. Skrb in strah cesarico Terezijo obideta. Še ni vse tako pripravljeno, da bi se udariti moglo. Armade še niso zjedinjene. Največi je še oddelek gornje Čehije. Temu je zaukazano, da se še nekoliko pomnoži in potem na Pruse plane. Pa na drugi poti sklene cesarica Miroslovu veliko bolj škodovati. Prelomil je on mir, prestopil je on ljudske in državne pravice. Ona ga tedaj za sovražnika človeštva razkliče in vse države vabi, nepokojneža končati. Radi so Terezijo v Verzelju in Petrogradu poslušali. Francoska in rusovska dvora skleneta vse svoje armade in ne le 24.000 na borišče poslati. V Regensburg pa Terezija nemški državni zbor pokliče, da bi jo tudi Nemci podpirali. Ta zbor je sicer tako priprost, da sam ne vé, kaj bi storil; pa v pomoč se mu obljubi francoska armada. Za to pomočjo mislijo Nemci dovelj zavarovani biti in tedaj tudi oni svojo majhino moč na strašnega Miroslova „Vélikega“ pošljejo. Dolgo so se prepirali, koliko bi vsaka krona in kronica dala, ker je hotlo vse zvonec nositi. Ščasoma pride vendar truma vkup, pri kateri je bilo ravno toliko prostakov kot oficirjev in godcev. Pa še le 1757. l. se vzdigne ta pisana drhal in korači s smešno ošabnostjo proti Zali in Labi.

Ruske in francoske armade so že 1756. leta vojno pričele, pa prepozno, da bi Saksonijo otéle. Miroslova, ki se je ravno z Anglijo, s Hesi in Brunšvigi združil, se nič ne upre. Nezadržljivo dere o Labi. Vsa mesta in trdnjave so brez upora dobljene: Vitemberg najpred, potem Torgava, Majsen in Lipsko. Draždane, poglavno mesto saksonske dežele, so nepripravljene in tudi preosupnjene, da bi na brambo mislile. 9. kimovca se podadé. Pruske trume preplavajo državo od konca do kraja. Orožnice v Draždanah, Cajcu in v Beli Peči se izpraznijo in več kot 100.000 topov in risanic v Devin odpelje. Občni zakladi, rudniki, denarne kovačnice in rokodelnice se zapečatijo. Na mestu poprejšnje vlade se osnuje vojaško svetovavstvo. Stari davki se morajo na tanko opravljati. Tudi velika vojna davščina se naloži. Ne ena roka se temu počenjanju ne ustavi. Saksonske trume so razgnane in odpodene. Le velitelj Rutovski je tako srečen, da 17.000 vojakov nabere. S temi je mislil na Česko odriniti, pa Francoz Brolio preveri Sakse, da se med Kraljevo Pečjo in Pirno vtaborijo in na tem trdnem kraju pomoči avstrijske dočakujejo. Ta nesrečna naredba pogubi zadnjo vojsko Avgustovo. Miroslov napade Rutovskega in ga tako ozko obdád, da se mu je podati, ako podpora v kratkem ne pride. Avstrijska armada se tedaj iz Českega vzdigne in hitro na mejo koraka. Pa Miroslov je dovolj umen, da sovražnika ne čaka in mu srčno nasproti gré. Da bi ga nič na poti ne oviralo, ne vzame hrane in topov skoraj nič sabo. Pri Lovozici naleti na protivce, jih zgrabi in z buticami risanic čvrsto pobije. Res tudi on toliko vojakov zgubi da se ne more na Českem obdržati; pa namen bitve — ločenje Avstrijanov od Saksov — je dosegel. Še enkrat poskusi vodja Brovne do Pirne predréti, pa zopet zastonj. Tedaj se Rutovski, ki je vse upanje zgubil, podá. Pa Miroslov ne spustí domú vjete armade, kakor je obljubil. Le oficirjem je mož beseda; prostake pa vvrstí med svoje vojščake. Zraven tega nabere v Saksonii tudi 9000 novincev, ki jih enako svoji vojski pridene. Pozimi je ostal v Draždanah in se je mirno držal. Pa v dobljeni deželi je

tako močen postal, da si za prihodnje leto najvažniše dobičke obeta. (Dal. prih.)

Tresličnik.

Humoristična rapsodija.

Spisal Fr. Zakrajšek.

Je bil Tresličnik tamkaj, kjer človeku
Se smeje piva u peneči ročki,
In kjer leté večerne ure hitro.
Le redko kdaj si upal je ostati
Tak pozno v noč, ker žena mu domá
Je vladala s preostrim nohtom; ali
Nocoj, ko bil bi pozabljenja kapljo
Tam pil, se je zakasnil v svojo škodo,
Ker net'la mu je misli piva, ki jo
Povžil je v družbi med obilnim smehom.
Pa komaj pride tje do doma, kar
Čuj! mu znad zvonika zabrenčí. O groza!
Nakrat zavé se poznih ur pomembe,
Ko blisk se mu zasveti zdaj spomin
Prestalih bitev, ki jih po domače
Z jezikom bila je njegova žena.
Vseh groz ščetine zrastejo mu zdaj na glavi,
Iz tesnih prs pa vró sledeče tožbe:
„Gorjé Tresličnik! Ura býje: ena,
Čuj! dve — tri — štiri — pet — šest — sedem in —
Ojoj sprej, ne jenja, le naprej
Brenčí, še rovšta na zvoniku . . . Ahá!
Sem si pač mislil: Je deseta! — Tiho!
Čuj! zdaj je oddonelo — : Zdaj pa punktum! —
. . . Že bal sem se, da žena me z nohtmí
Nocoj še sprejme, Bogú pa bodi hvala!
Še ni prepozno. Živela deseta!
Al kaj, vsi vrági? Še? Le še? Gorjé:
Enajsta býje! — Bogme, ni mogoče!
Neumni tepec, al ne čuješ? Ni mogoče!
Uštel si se; strah meša ti možgane,
To ni mogoče! . . . In vendar, da bi
Tako ne, in vendar . . . Ali slišiš šunder?
Je res, je res, saj ravno zdaj — nesrečnež
Usmili se te večni Bog! — čuj ravno:
Dvanajsta býje! . . . Ha, le bij naprej,
Le brenčí le in trkaj bét nemili, ali mólči;
Zdaj mi je že vse eno, več ne maram . . .
. . . Ah, al pa tudi umeš to, dušica,
Ti dobro moje ti? Kako me rešiš?
Daj, zduhtaj kaj, da bo veljalo,
Kar bodi: opravilo alj novico!
In naj se pès obesi, kar že hočeš,
Da zdrave le oči ohranim in vkup
Sosedov mi ne skliče . . . Hm! . . . Opravek?
Al pojde mi Ksantipa s tem na led?
Ne ne, da te streljavka! To ni nič!
Je piškava pretveza, očitna laž:
Megêra ima tanek nos, gotovo
Še dregnil s tem bi v sršenovo gnejzdo! . . .
. . . Kako, ko bi novico ji prinesel?
Denimo, da so 'znajdli prašek, s katerim
Se ženska, če ga sné na juhi, ko bi pihnil,
V cveteče dekle spremení . . . Novica
Je nekaj čudna, to je res; pa ali
Ti ženske rade ne verjamejo
O takih štipah in pijačah? Daj,
Poskusi to, da ji le jezik zvežeš.
Tud lahkovernost mi nič ne pomaga;
Nič nič, ta škratelj ne verjame nič;
Naj tanjšam misli, kakor hočem, ah,
Prav nič ne najdem, da me nohtov reši! . . .
. . . Al vendar kaj sem že pri kraji?
Ni nič več v moji buči ko ta beračija?
Nič, čisto nič več? — In ponášamo
Se mi možjé še s svojim umom? Kikel kokel!
Več ima ženska le pod nohtom . . . Pasja noga!
Že tū pol ure premišljujem — ženska
Bi bila že deset zvijač iznajdla —
Možgane belim, in razširjam, mislim,
Da mi že glava poka; glej, in kaj
Sem našel? Sram me je: Dva jalova
'Zgovora le, dve prazni kvanti,
Za kateri bi se žena mi smejala
V zobé, in po pravici . . . Strašna suša!

Narava premila slovesno molí,
 Le volk se gladovni od dalječ glasi,
 Od hoste zahteva krvavo zdaj jéd,
 Al ona ponuja le trn mu in léd. —
 V dolini sred gozdov tam kočá stojí,
 Bolj revne in slabe je videti ni;
 Na oknu cvetice ledene rastó,
 Saj cvetja tam družega nikdar ni b'lo.
 Premrzlo in golo je v bajtici vse,
 In mrzlo bo skoraj tam tudi srcé,
 Ki komaj oživlja bolano teló;
 Že težko odpira se kalno okó,
 Okó, ki je milo in sladko še zdaj,
 In v katerem kraljuje ljubezni ves raj;
 Okó, ktero gleda le dete dragó,
 Edino veselje, edino blagó.
 Oj! mati je bolna, njej bliža se smrt,
 Oj! mater zagrinjal mrtvaški bo prt! —
 In rada umrla bi, rada bi šla
 Tje, kamor nesrečnim se sreča smehljá,
 Trpljenja je trudna, bolezní in ran,
 Ki reví vsekaval vsakteri je dan;
 O rada pustila bi svet še nocoj,
 Ak' mogla bi vzeti še dete seboj,
 Al hčerka nje ljuba, nje dete, gorjé!
 Kaj bode počelo samó vrh zemlje?! —

In dete cvetoče se na-njo opre
 In ljubo in milo po njej se ozre:
 „Kaj ne, da ti boljši je, mamica, zdej,
 Da ti je odleglo, o mati, povej,
 O bodi spet zdrava, ko bila si pred,
 In najbolj vesela bom srečnih deklet;
 Saj bodem pokorna, ponižna ti hči,
 Le bodi spet zdrava, o mamica ti!“ —
 Al mati, ki grudi poslednji jo bol,
 Šepta zdihovaje: „na zemlji nikol'!“
 In mirno zapira oči presladké,
 Da dete ne vidi prebridke solzé.
 „O, da bi imela le juhe sedaj,
 Krepčalne in gorke, le kapljico saj,
 Gotov' ozdravéla bi mamica spet,
 Za kapljico juhe bi dala ves svet!“
 In v hipu zastane premili mu glas,
 In radost razjasni prijazni obraz,
 Oblečico svojo izleče gorkó,
 Jo skrbno obesi čez nježno rokó,
 In v srajč'ci ko senca iz sobe beží,
 Pa s hitrostjo sape čez sneg tje hití;
 In ude prevzame prehudi mu mraz,
 In skoraj prezebe cveteči obraz,
 Al ono ne mara za mraz, ne za trud,
 Saj mamici zlati bi škodval zamud.
 „Naprej, le naprej, pomagaj mi Bog,
 Podpiraj slaboto nemočnih mi nog!“
 O zdaj, zdaj prikaže se luč mu skoz noč,
 In krémo doseže, jo odprè rekoč:
 „O dajte mi juhe, usmilite se,
 Vam vedno hvaležno bo moje srcé,
 Bogá bom prosila jaz, dokler živim,
 In on bo dodelil, kar srčno želim,
 In dal vam bo zdravje in srečo in mir,
 Saj Bog je usmiljen, je milosti vir.
 In nočem dobrote zastonj, o nikar!
 Oblečico dam to pregorko za dar,
 Tù nate to krilce, edino je res,
 Al za me skrbel bode oče z nebes.
 Le juhe en malo vas prosim lepo,
 Da bo pokrepčala se mamica ž njo!“
 In s čudom poslušajo prosti ljudjé,
 In ginjeni krčmar preliwa solzé,

Jej vrne nje krilce in juhe jej dá —
 O živi ganitvi nič rêči ne zná.

In dete pripelje spet angelj čuvaj
 Po hosti pretemni do kočé nazaj.
 Al ude pretrese zdaj hudi mu mraz
 In bled in upadel je lepi obraz,
 Al vendar presladko se dete smehljá,
 Ker blago in srečno je, juhe imá!
 „O mamica, juha, le hitro poglej,
 Kaj ne, da boš zdrava spet, mamica zdej?
 Kako si pač mrzla, bolj mrzla ko led,
 Zakaj me ne gleda tvoj ljubi pogled?
 Kako, da ne dihaš — te slišati ni. —
 O tiho, gotovo zdaj mamica spí!“ —
 In dete se strese, na njo se oprè
 In milo in ljubo po njej se ozrè,
 Al zdajci tud' ono presladko zaspi — —
 V nebesih se še le pri mami zbudi.

Ozir v pretekle čase.

Sedemletna vojska s Prusi.

(Dalje.)

Res se leta 1757. Miroslavova reč tako srečno obrne, da sovražniki komaj pogubi odidejo. Nevihta se na Česko zavleče in kmalu izločne bitve gromé. Na dveh stranéh, od Saksonije in od Šlezije, so Prusi avstrijsko armado napadli in vse upiranje izvrstnim vojščakom bilo je zastonj. Šlezko armado vodi starček Šverin, ki že pri Rajhenbergu Avstrijane podere. Zapovedoval jim je Dragotin Lotringen, sicer malo-umen mož, pa brat možá Marije Terezije. Neprenehano bežanje je nasledek te neslavne voditve. Pa še slabeje bi bilo šlo, ako bi ne bil tudi skušeni Brovne nekoliko veljal. Na imenitni Žiškovi gori se bežeči zopet nastavijo. Od 100.000 mož so Avstrijani na 10.000 vkopneli, pa lega tabora jim zavetje obeta. Tù sklène Lotringen poglavno bitvo dočakovati. Brez upora se šlezka in saksonska vojska zedinite. Šverin in Miroslav potem ležaje cesarskih pregledata in jih 6. vélikega srpana zagrabitá.

Stanišče sovražnika je bilo na goricah, ki se proti Labi od Prage vzdigujejo. Nakopi in rovte so ga varovali in dve sto velikih topov je bilo tukaj nastavljenih. Levo krilo se je mesta tiščalo, niže griče je desno posedlo, pa središče armade je bilo tako varno vtaborjeno, da se napad od te strani le težko poskusi. Pred trumami spredaj so posamesni griči in močviri, dovelj široki, da napad na tabor ovérájo. Pa vkljub tej napoti se Miroslav cesarskim približuje. Nikakor se mu stan nevdo biten ne zdi, in sklenil je ga premagati, naj tudi veljá tisoče. Če ravno so mu težave grozovitne, mu je vendar že ob eni popoldne močvir za hrbtom in vtrjeni griči pred nosom.

Nezoperstavno se naték prične. Prusi silijo naprej in naprej — navdušeni po kralji, ki je že z njimi vred v nevarnosti. Pa sovražne kepe in bute jih pobijajo in ostanki prve trume iz borišča potegnejo. Pa ležišče napadejo novi oddelki z novo srditostjo, z enako slabim izidom. Sramotno se jim zdi, se umakniti; torej stojé, se bijejo in padajo drug pri drugem. Primoran je Miroslav najlepše čete, ki so ga vedno obdajale, v ogenj pustiti, da bi njih železna stanovitnost sovražnika oplašila. Milosti ne dá, ne išče nobeden; pa tudi ti junaški vojščaki so pobiti in pocepajo na višavah, ki so jih tako hrabro napadli. Pogled je pobiten, srce in dušo mamljiv. Vsa armada osupne in noče naprej. Sedaj 73 let stari Šverin zastavo popade, najsrčniše okoli sebe nabere in naskok zopet po-

novi. Železna toča ga osipa, pa nepremagljivo lazi v višave. Sovražnik ni več dalječ in nove trume se mu pridružijo, da zadnjo moč poskusijo pri tabru. Upor je grozoviten — Šverin pade — tovarši njegovi v obupu in stiski pobegnejo. Al silovita smrt sivega Šverina predrami zopet Pruse, ustavi in v osveto navduši. Sovražna desnica je svoja ležišča popustila in prusko levico preganjala. Sedaj Miroslav desnico zgrabi, od druge armade loči in iz borišča spodí. Zastonj je sedaj Avstrijanom trdnjava. Prusi gredo nekoliko okoli, vpiranje uničijo, in trdnjavo posedejo. Vso moč je napel Lotringen, da jih zopet odpodí, pa ga ženejo od griča do griča in ga na brežna Veltave vržejo. Nagloma sedaj v Prago beži, mislé, da unkraj mesta zopet odide. Pa Prusi ga prehité in nazaj ženó. Ni mu tedaj drugega storiti, kakor se na brambo pripraviti, dokler ga ne pride nova avstrijska armada rešit.

Ta zguba ostraši tudi Nemce, da jih 2000 Prusov z majhnim trudom premaga, ki potem Frankonijo in Turingijo obhodijo in nadlegujejo kakor morejo.

Miroslav je mislil v malo dneh Prago posiliti, pa branba je vroča in mu veliko vojščakov pobere. Z ognjem in strelom ni ničesa bilo opraviti, in že bode skor 50 dni, kar brez dobička okoli zida stoji. Avstrijski velitelj Davn je imel tedaj čas, nabirati novo armado, ki jo pri Kolinu postavi in kmalu na 50.000 pomnoži. Miroslav pride v nevarnost med dvema ognjema zajetemu in končanemu biti. Pa je tudi njegov naklep po tem. Vodnika Kajto je pri oblegi pustil, z večim delom armade pa se vzdigne, odrine in združi z veliteljem Brunšvigom, ki je sedaj pri Planianu na Davna pazil. Po zedimbi Miroslav popade Avstrijane v njih trdnih ležiščih. Smel je upati, da mu bode ta zmaga naglo tudi vrata odprla v Prago.

Lega tabora je do malega taka kot na žiškovi gori, pa več ne velevajo bedaki poprejšnjih bojov. Ti so bili v Pragi zaprti in hrabriši vodji so jih namestili. Zastonj je tu silni naskok Miroslava. Z višav, ki jih vdobiti nakane, ga srdito odbijejo. Zastonj je sedem novih krvavih napadov. Prusa Desav in Brunšvig prideta sicer na vrh in cesarske pobijata in hudo nadlegujeta. Pa kmalu sta zavzeta, obdana in z buti risanic potolčena. Konjiki pa planejo v zmedene trume sovražnikove, in jih razdenejo in v beg zaženó. Zastonj jih sili Miroslav k novemu naskoku, zastonj upije: „psi hočete do sodnega dné trobiti!“ — Tudi on se mora bežečim pridružiti. 22 zastav je zgubil, več kot 40 topov in blizo 200.000 mrtvih in ranjenih. Bil je sedaj prvokrat premagan, — pa grozovita je tasedanja omaga. Zastonj je bil že na žiškovi gori 18.000 mož zgubil, zastonj se je blizo dva meseca pri Pragi mudil. Vsi dobički zmag so zgubljeni in še srečnega se Miroslav šteje, da ga cesarski le lenó preganjajo in mu vse armade ne vjamejo.

Za vselej so potem Prusi od Prage odrinili; smrtno ranjeni Brovne umrje vesel, da je dneva zmage dočkal. Po vsi Evropi začne bitva pri Kolinu sloveti, vse Davna do nebes povzdiguje. Od vseh krajev mu slava doní in se mu darovi pošiljajo. Prekrasno sablo mu je papež podaril. Pa najbolj ga cesarica Terezija časti. Osnovala je na veličast tega dné red Marije Terezije, ki ga Davnu in junakom te bitve podá, in ki ga posebno zasluženi možje še dandanes prejemajo. Davn se pa tudi hvaležnega pokaže in Pruse iz Ceskega popolnoma odžene. V kratkem so vse avstrijske krajine sovražnikov proste.

Prusi so v Lužico utekli. Pa cesarski hitijo za njim, jih doidejo in pri Gablu premagajo. Potem so mesto Citavo zažgali in v Šlezijo drli. Vodja Vinterfeld se jim pri Gerlici zopet postavi, pa ga po-

tolčejo in ubijejo. Le še majhne trume cesarski preganjajo, ki so v ti vojni gotovo 40.000 Prusov pobili. Šlezijo preplava Davn od zahoda do solnčnega vzhoda, od juga do severja. Pogumni vodja Hadik se celó s svojo gibčno trumo vzdigne, poglavno mesto Prusije Berolin napade in k obilni plači primora.

Pa tudi od drugod Miroslav malo srečnega sliši. Da bi Francozi čez vodo Reno ne prišli, so jo varovale angležke, heske in hanoveranske vojske. Al vodji so slabi, vojščaki brez navdušenja in neumno postavljeni. Francozki velitelj Estrees jih nagloma napade in pri Hastenbeku popolnoma pobije. Morali so hude pogoje priseči, ali pa se podati. Ti pogoji, ki so se v Zevnu naredili, so premaganim prepovedali, delavnim biti. Nekaj se jih mora domú podati, nekaj v ležišča se raziti in mirno ostati. Francozi sedaj Hanoveransko in Hesko posedejo, v Halberstadt in Devin deró in se z nemško armado zedinijo. Ta združena moč se pripravlja, da bi Draždane otela, Pruse premagala in se potem z Davnom zedinila. Štela je 100.000 mož in bi bila brez dvombe izvršila svoj namen, ako bi bila v nji le iskra vojaškega poguma. Pa namesti tega ima obleko iz tančice in žide. Oficirji (in bilo jih je na jezere) so bili vsi plemenitaži in so se le izvrstno na ples umeli. Obilno so imeli lepotičnih mazil, zlatih in srebrnih kozarcev, žlic in drugega dragega orodja in za kratek čas tudi 30.000 ženic in deklic. Sable so bile sicer šibke, pa krasno z biseri in kamenci okinčane in so se blisketale kaj lepo. Celó šotori so bili židani in z venci in kapcelni olišpani. Nepremagljivo se je armada mislila. Najbolj ponosna je bila, da ji ni para na svetu, ki bi se od nje lepše priklanjati, nežniše jesti in slajše govoriti znala in bi več kot ona plemenitih imela.

Tudi od poljske strani je 50.000 Rusov privihralo, da bi se Branibora polastili. Pa zastonj gré vodja Apraksin proti Berolinu. Vse poti je pruski velitelj Levald zasedel in prevoje čez Odero so v njegovi oblasti. Tega nadležnega vojščaka zgrabi Apraksin pri velikih Lovcah in ga v hudi bitvi prežuga. Prusov je bilo štirikrat manj, pa bili so navdušeni in se niso sovražnika bali. Ko bi bil Levald o pravem času napadel, bili bi brez dvombe Rusi potolčeni. Ker je pa čakal, da ga oni napadejo, zato so se Prusi tako zmedli, da se sami med sabo streljajo in pobijajo. To okoliščino je Apraktin porabil, da jih zapodí in se polasti borišča in sovražnega tabora.

V Pomerii se Švedi živo gibljejo. Armada, ki ji je Sternberg zapovedoval, je štela 30.000 mož, ki so bili sicer, kar se tiče poguma, Francozom kos. Zbrali so se na bregu Balta pri mestu Štralzund in so potem naglo na sovražnika planili in dalječ v ukrajsko krajino pridrli.

Le s 50.000 možmi se ustavi Miroslav tem silnim navalom, več kot 100.000 so mu jih že bitve pobrale. Pa sovražnike svoje je pognal in jih izvrstno napadati začel. 4000 vojščakov pošlje v Pomerijo, 6000 na Ruse, 10.000 na Avstrijance v Šlezijo: on sam pa gré s 30.000 na Francoze in Nemce. Ko pride do Merzeburga, se ustavi, posede kraj o Zali in mestu Rosbahu in se zagradi z visokim in močnim staniščem. V sredi tabora je bila višava, ki je bila strma, kupasta in podolgasto okrogla, tako, da se je mogla daleč okoli plan zavarovati. Več kot 20 topničarec je bilo tukaj nastavljenih in je zejalo grozovito na armado sovražnikovo. Okoli in okoli so pa stali pešci in konjiki, v najkrasnejšem redu in hrepeneči, da strašno povrnijo poprejšnje zgube. Pa francozka in nemška velitelja Subize in Hildburghavzen zeló dvomita, da bi se peščica

Prusov njih večini ustavljala in celó velike skrbi ju obhajajo, da bi jima ne ušli in s tabora ne utekli.

5. listopada zjutraj jih začneta ona obdajati; pa celo dopoldne se Miroslav ne gane in brez skrbi si reče južno prinesti. Okoli in okoli se glasi vesela godba in trombanje Francozov in trdo stopanje Nemcev, ki ponosno obstopajo. Neizrečeno veselje jih navdaja, ker Prusi mirni in kakor se zdi oplašeni v svojem ležišču tiče. Vendar bi bili že sčasoma radi videli, da bi se beganje skoraj pričelo. Pa tolažila jih je misel, koliko slavnije da bo še, če bodo vse sovražnike skupaj polovili. Da jim Miroslav ne more uiti, tega so prepričani, in že si sladko posmehovanje svojih ljubic domišljujejo, ko bodo vklenjenega pruskega kralja gledat hodile.

Ta sladka sanjarija do dveh trpi. Ko pa ura odbije, se vzdignejo mahoma pruski šotori. Čede se postavijo, konjiki zasedejo, kralj zapové — in znamenje za boj zabučí. Gromoviti pok topov in možnarjev se razlega po livadi in pruske trume zgrabijo. Enrik, brat Miroslavov, popade pešce na desnem krilu in prebrisani Zajdlci v konjike udari. Konjica je hipoma pobita in Prusi hrbet pešcev naskočijo. Toliko bolj pa ta napad združence omami, ker bi bili razvala nebesa popred pričakovali. Francozi le stojé poldrugo uro — Nemci pri prvem streljaji pobegnejo. Sreča za-nje, da se je dan nagnil in da je temna noč napočila. O tamoti so jako bežali in so celó lepotečne maže popustili. Pa drugi dan jih Prusi podé in pri 8000 zasačijo. Smeha je skor Miroslav počil, ko nečimernost v sovražnem tabru zagleda in tū reči najde, ki jih on v svojih poslopih nima. Vendar je bilo tudi nekaj robe, ki je vrednost imela, med drugim kakih sto bander, topov in možnarjev.

Veseli je o zmagi je toliko več, ker so tudi Rusi prusko zemljo popustili. Po zmagi pri vélkih Lovcah so mislili, da bo Levald pobegnil in zasedene poti odprl. Pa nekoliko ur od borišča se je zopet nastavil in Apraksin si ne upa ga vnovič zgrabiti. Nagloma pustí tabre in beží na Poljsko nazaj. Po celi poti, kodar so Rusi nazadovali, je neizmirno topov, voz in drugih priprav obležalo. Pa tū Apraksina prost gré Levald tudi na Švede. Če ravno je imel le 6000 vojakov, jih je vendar premagal in na najgornije kraje Pomerije gnal. Le iz šleskega borišča se slišijo čmerne novice. Močno trdnjavo Švajdnico, ki se je dolgo branila, je sedaj vodja Nadazdi posilil. Tudi Davn je pri Vratislavi zopet premagal, se potem tega mesta polastil in vojvoda Brunšvig-Beverna vjel. Pa tudi tukaj smejo Prusi več sreče pričakovati. Zakaj Davn je odstopil in Lotringen zopet veleval. Koj po bitvi pri Rosbahu se je Miroslav vzdignil, da bi zadnjega sovražnika odpodil in tudi v Šlezii svojim zastavam slavo pridobil.

Cesarski so pri Ljutnu ležali in so imeli 90.000 mož, pa ogenj Kolina jih več ne navduši. 5. grudna jih Miroslav napade in v kratkem popolnoma razprši. Zastonj se Lotringen upira, da bi vredil središče, ki so ga Prusi prestrelili. Ko ga potem tudi od strane zgrabijo, vidi, da je le v pobegu rešitev. Pa malo trum je tako srečnih, da bi uteči mogle. 25.000 je na borišču zgubljenih, 20.000 družih se v Vratislavi brez boja podá. Dan za dnevom jih še potem Prusi na jezere polové, zlasti se oddelek Citen-a skaže. Lotringen je na Dunaj pobegnil, in Davn prevzame zopet povelje. Pa dolgo si prizadeva, da nabere armado, s katero se na borišče upati smé. Čez 100.000 vjetih in 400 topov in bander je kralj to leto pridobil, vse vojske premagal in predno še leto 1757. mine, ni razun v Švajdnici več sovražnika na zemlji pruski.

(Dalje prihodnjič.)

Dopisi.

Iz Polja na Koroškem 26. okt. — a. — O zadnjem dopisu izrečena želja, namreč naj bi se odpravila napaka, da učitelj šolski denar sam od hiše do hiše nabirati mora, se je že izpolnila v občini Zabrdce. Od zdaj naprej bo to župan storil, in učitelj dobí od njega svoj denar o pravem času. Tako je pravo! Naj bi se to kmalu povsod tako naredilo. — Gozd naše občine se je po dolgem obravnavanju vendar enkrat tako izmeril, da dobí vsak posestnik svoj del. Tako ne bo nobenemu treba, lesá drago kupovati. Tudi pravo!

Z brkinskih hribov 22. okt. — Nadjali smo se Brkini, da bomo veseli letošnjih pridelkov kakor lani, pa Bogu bodi potoženo. Žalostna je! Dopisnik iz Senožeč v 42. listu „Novic“ piše, da Brkini unkraj Reke so ob vés pridelek, — in res e taka, mož ne laže. Turšica se je še precej obnesla, al vse drugo je slabo; krompir se je v brdni zemlji vés črn izkopal. Ker pa tudi od družih krajev slišimo isto tožbo, pričuje to, da letošnja nezmerna mokrota je bila tega kriva. Ker našim hribom sadje in vino veliko zaleže in nam je lani friško in suho sadje marsikak goldinar privabilo, nas letos žalost tare, ker ne od vina ne od sadja ne bo ne plenka ne cvenka. Kraševci se nam letos lahko smeja, ker imajo, če ne bogatih, saj dobre pridelke. Kakošna bo z nami čez zimo, sam Bog vé; to pa vemo, da bi trebalo, da bi naši nadžupani na pravem mestu oglasili našo revščino, da viša gospódka izvé naše nadloge in poskrbí pomoči. Brkin.

Iz gorenjega Krasa 26. okt. Z. — Lekarnica (apoteka) sežanska pride gospodu G. B. Angeli-u, drogeristu iz Trsta v roke. To je vesela novica ne samo za okolico sežansko, temuč tudi za vés gorenji Kras, kjer dozda ni bilo mogoče si niti za ljudi niti za živino potrebnih zdravil dobiti. Gosp. Angeli je po vsem kraškem svetu, pa tudi po vsem Primorji in kranjskem Notranjskem dobro znan zavoljo obile zaloge z vsem, kar spada v drogerijsko blago; poleg tega je postrežba pri njem hitra, prijazna, cena nepregnana; tudi je znano, da ima izvrstno ameriško kamnoglje (petrolej). Obljubil nam je tudi osebno, da nas v Sežani hoče od vseh Svetih ne samo z lekarnico, temuč tudi z raznimi barvami in z izvrstnim omenjenim oljem po tisti ceni postreči, po kateri se te reči pri njem v Trstu prodajajo. Želimo mu tedaj dobro srečo!

Iz ipavske doline. S. R. (Pozor!) Pri naših sosedih v Ajdovščini prizadeva si, kakor za gotovo slišimo, Lahinja iz Gorice vseliti se, da napravi ondi šolo za žensko mladost. Gotovo je, da šol za žensko mladost med Slovenci res zeló potrebujemo, kakor jih imajo sploh skoraj v vsaki vasi po Furlanskem. Ajdovščina, Rihemberk, Črniče, Komen itd., bili bi pripravi kraji za to. Al to vprašamo: kakošne pa bi morale biti te ženske šole? Gotovo národne za narod tukajšnji. Kakošna pa misli zgoraj omenjena Lahinja v Ajdovščini napraviti? Ker ne razume besedice slovenske, brž ko ne druge, kakor laške. Tedaj laška šola za slovenska dekleta v slovenski vasi! In to, kakor pravijo, le na željo par laških gospodov ondašnje kancelije. Ako je omenjena učiteljica edino le namenjena njihovi rodovini, nihče nima pravice vtikati se v zgolj privatno stvar. Ako pa ima ta šola obširnejši namen, je to druga. Radi verjamemo, da one gospóde vodi le ta blagi namen, da tudi ženski mladini je poduka, tedaj šole potreba; vendar vprašamo: so se li prevdarili nasledki talijanske ljudske šole na zemlji slovenski? Ljudska šola ali narodnost ljudstva utrjuje ali jo spodkopuje. Ali po tem obče priznanem pravilu, ker smo prav na meji sil-

bukvah (Landtafel) zapisana stoji; sedaj obsega ta Istra okraj Belaj, Volosko in Pazin; 3. nekdanjo beneško Istro, ki je pod avstrijsko cesarstvo še le po razrušeni beneški republiki v letu 1797. prišla, čeravno so se nadvojvodi avstrijski, ki so bili ob enem tudi vojvodi kranjski, že davno popred „mejne grofe Istriske“ pisali; ta nekdanja beneška Istra obstaja iz enega kosa sedanjega okraja koprškega in iz okrajev Piran, Buje, Montona, Buzet, Poreč, Rovinj, Vodjan, Pola in Albona; 4) kvarnerske otoke, ki sedaj iz 3 okrajev obstajajo: Krškega (Veglia), Creskega (Cherso) in Losinjskega (Lussin), ki po zgodovini in zemljepisu nikdar niso bili Istri prištevani.

b) V Goriško:

Goriško okrožje obsega: 1. tudi nekatere kraje vojvodstva kranjskega, namreč celi nekdanji tibanski okraj spada h kranjskemu vojvodstvu; nekdanjo beneško okolico, tržiško (Monfalcone), ktera je še le po miru, ki je bil v Fontaineblau-u 10. oktobra 1807. leta z Napoleonom, tadanjim laškim kraljem, sklenjen, k Gorici prišla; takrat so to majhno okolico Gorici pridružili, veliko večo goriško okolico na desnem bregu Soče so pa laškemu kraljestvu pridjali, ki je pa leta 1814. po novi vredbi od cesarja Franca zopet pridobljenih ilirskih dežel od ondod zopet odpadla; 2. okolice nekterih nekdanjih beneških notranjih krajev (Enclaven), ki so bile Primorju še le leta 1814 pridjane, in 3. lastne okolice nekdanje grofije goriške in gradiške takraj in unkraj Soče, toda brez Razdrtega in Ubelškega, ki sta senožeškemu okraju pridjana, brez St. Vida, ki je ipavskemu okraju pridružen, in brez tistih nekdanjih goriških notranjih krajev, ki so leta 1814. pri beneškem deželnem poglavarstvu ostali.

Iz tega se očitno vidi, da mnogi kraji, ki se zdaj k Istri in goriški grofi prištevajo, so prav za prav kranjski, namreč vsi pod a) 1 in 2, in pod b) 1 zaznamovani. Ker pa ima vsak narod sveto pravico, tirjati, da se njegovi deželi dá, kar ji gré, tedaj more tudi kranjska dežela tirjati, da se ji nazaj dá, kar je nekdanj njenega bilo, — da se ovrženi stari deželni mejniki zopet postavijo, in da zgodovina starih časov se nepretrgana sklene z zgodovino današnjega časa. Kranjska dežela se je tudi vedno potegovala zato, da se ji nazaj dá, kar ji gré, in še poslednjič leta 1828. so se deželni stanovi zato oglasili, ko so za določbo mejá med kranjsko deželo in med hrvaško, potem reško krajino, ki je bila takrat ogerskemu kraljestvu prišteta, komisije postavljene bile; ravno tako so se stanovski poslanci tudi za mejo kranjske dežele v pazniški kresii krepko potegnili.

Če bi se tedaj tistim volja dopolnila, ki želijo, da bi Istra in Goriška bila samostalna kronina dežela, bi se brez žaljenja starih pravic kranjske dežele moglo to le s tistimi deli goriimenovanih dveh deželá zgoditi, dokterih kranjska dežela nima pravice, namreč: 1. z nekdanjo beneško Istro, to je, s primorskim robomod Mil do Fianone, in s kvarnerskimi otoki; 2. le z lastovito okolico goriške in gradiškanske grofije, in z nekterimi nekdanjimi beneškimi kraji. Vsi drugi kraji so obstojni deli kranjskega vojvodstva. — Kar pa nekdanjo beneško Istro zadeva, že sam pogled na zemljevid kaže, da bi bilo zavoljo mnogovrstnih dobičkov prav, ako nekdanja beneška Istra zedinjena ostane s celo Istro in tedaj tudi s kranjsko deželo. Že narodnost tirja to edinstvo, kajti gotova resnica je, in škofijski imenik to spričuje, da tudi v nekdanji beneški Istri, razun nekterih večih mest, Slovani

prebivajo, med kterimi se bolj omikani tudi laškega jezika naučijo. Bolj izvirna laška narodnost kraljuje le v večih mestih in trgih, kakor v Milah, Kôpru, Piranu, Poreču, Rovinu, Matavunu, Vodnjanu in Labinu; pa tudi tukaj je laški jezik s slovanskim tako namešan, da laški meščani večidel tudi slovanski jezik govoré, ki je z našim slovenskim v najbližji zlahti. Velika nevarnost bi iz tega, ako bi nekdanja beneška Istra bila samostalna dežela, utegnila žugati ondašnjim Slovanom, kajti omikani Lah bi si prisvojili sčasoma vso oblast čez slovanski narod, in bati bi se bilo, da ne bi laški jezik in laški živelj od dné do dné huje gospodaril in jezik in narodnosti Slovanov zatiral. Tako bi se sčasoma vsi ti za mornarstvo posebno imenitni primorski kraji polasčili, kar bi ne bilo pravi enakopravnosti narodov nasproti. Avstrija si mora prihodnjič mogočno mornarstvo napraviti; da pa Benetke prihodnjič ne morejo več središče tega mornarstva biti, to nam pričajo prigodbe dandanašnje. Trst z Istro vred mora središče avstrijskega mornarstva na jadranskem morji biti, in slovanski narod tû in na kvarnerskih otokih bo dajal Avstrii pripravne in zveste mornarje.

Za zedinjenje goriške dežele s kranjsko ne moremo sicer, razun nekterih krajev, ki so tudi kranjski, takih pravic dokazati, kakor za Istro, — al kako majhna deželica bila bi goriška! kako bi se vedno majala sedaj sém, sedaj tjé, ako bi bila sama! Ni mogoče, da bi mogla kadaj prav samostalna biti. Čem večja je kronina dežela, tem bolj obrajtana in mogočna je — toliko manj bo menda tudi stroškov nositi imela. In goriška dežela je slovenska dežela; imé poglavnega mesta „Gorica“ že sama kaže, da je slovanskega rodú. Daje veliko Lahov na Goriškem, tega ne moremo tajiti; kakor tudi tega ne tajimo, da omikani Goričani razun slovenskega tudi laški in nemški govorijo. Pri vsem tem je vendar poglavitni jezik te dežele slovenski, tedaj že zavoljo enakega jezika, enakega naroda je želeti zedinjenja v eno kronovino, v kateri se pa tudi enakopravnosti laškega naroda ne bo krivica godila. Če se bo, kakor gré misliti, v tri velika okrožja razdelila, namreč v kranjsko, istrijsko in goriško, Gorica vedno ostane poglavno mesto goriškega okrožja.

Nadjamo se tudi, da ljudstvo po deželi, ki je slovanskega rodú, ne želi ločitve od Kranjcev, ki so po rodu njih bratje; in v tacih imenitnih zadevah bi ne bilo pravično, ako bi se na voščilo kakošne majnše stranke bolj gledalo, kakor na večino — jédro — prebivalcev, ktera se še nikjer ni oglasila, da noče z nami zedinjena biti.“ —

Tako je že leta 1849. mož, ki ga vendar nobena živa duša ni mógla „prenapetega“ narodnjaka imenovati, zagovarjal zedinjenje treh ločenih dežel v eno skupino ne le iz zgodovinskega, temuč tudi iz národnega ozira. In že leta 1849. je naskakovalo samo ministerstvo to zedinjenje, pa je ostalo le pri — naskoku.

Ako tedaj čez 17 let slovenski rodoljubi ministerstvo misel od leta 1849. razširjajo na to, da bi se združilo vse, kar je združil Bog sam po najstarejem in najjasnejem zgodovinskem pravu, ki se narodnost imenuje, kdo jim more to za zlo jemati?

Ozir v pretekle čase.

Sedemletna vojska s Prusi.

(Dalje.)

Še pozimi 1758. leta se kralj Mirosлав zopet vzdigne, da bi zmagane popolnoma uničil in tako potrl,

da ne bi več k novi moči prišli. Švajdnica je obležena in sušca meseca dobljena; kralj hiti sedaj, bojni žar v cesarske kraje zanest. Še druge trume je na Nemško poslal, da v Palaco in Frankonijo planejo in zopet brez upora plačo razpisujejo. Miroslav se je za 80.000 mož pomnožil in napreduje enako srčno na Marskem, kot prejšnje leto na Českem. Še le pri Holomucu je konec pruskih napredkov. Maršal, velitelj posadke, odbija srčno napade — kralj pomanjkanje trpi in Davn nabira nove armade. Stradež odvrniti, je Miroslav zaukazal, dopeljati 3000 vóz denarja in živeža. To prevojo spremlja nekaj sto mladih Pomorcev in ima v pomoč še 6000 mož, katerim Citen zapoveduje. Pa junaški Lavdon ji pota zasede in jo v hosti pri Domstetu zajame. Po 18 let stari Pomorci se sicer tako srčno branijo, da vsi do malega konec vzamejo; le 60 so jih vjeli. Pa vendar dospé le malo vóz do Holomuca; več kot 2700 jih sovražnik zasači. Prepozno je potem Lavdona Citen napadel. Vkljub upiranju je bil tudi on premagan in do Tesna preganjan.

Ta dogodek podere stanovitnost Prusov, da od mesta odrinejo. Pa ponosno koraka Miroslav cez Marsko in dospé do Českega brez težav in brez nadlegovanja po cesarski armadi. Bil je tako predrzen, da je celó žitnice v Lajtomišlji oropal. Vendar je tudi Česko popustil in se v Glaco pomaknil. Ko se je tû z novimi trumami združil, gré skoz Šlezijo nazaj gori v krajino Branobor in se na Ruse zažene. Že v začetku leta so bili oni zopet privihrali, in so Pomerijo „nove meje“ in trdnjavo Kistrin napadli. Ker trdnjava krepko kljubuje, streljajo tako grozovito va-njo, da je v kratkem prah in posip. Pa tudi sedaj se posadka ne podá. Miroslav sklène, ko to pozvé, se ostro nad sovražniki maščevati. Zapovedal je, Ruse ne kakor drugekrat loviti, temuč vse pod sablo in meč djati. Hitro prestopi reko Odero in nadlegovani Kistrin otmè. 25. vélikega srpana dohití ruskega vodja Fermorja in ga razkačenega srca napade. Bil je ravno pri Corndorfu. 13 ur trpi strašna morija in še le neha, ko skor vsi pešci pocepajo. Ponoči vojski na borišču ostanete. 20.000 mrtvih so Rusi, 15.000 Prusi pogubili. Traparija bi bila, o tacih razmerah novo bojevanje pričeti. Fermor popusti Branobor in se umakne na Poljsko. Pa tudi Miroslav gre nazaj in se obrne proti Saksonii, kamor je bil Davn privihral. To porabijo zopet Rusi in Pomerijo napadejo. Oblegli so Kolberg, pa se zastonj s to močno trdnjavo upirali. Planili so potem v Branobor, pa tudi tû so njih napredki nestanovitni. Oni pridejo in odidejo in v začetku oktobra ni v nobeni krajini ne duha ne sluha o njih.

Švedi so se vedno na Ruse ozirali. Ko ti prikoračijo, se tudi oni gibljejo; ko pa odrinejo, tudi Švedi pobegnejo. Pa bolj važna in odločna so dela na boriščih ob Vezri in Reni. Tû se s Francozi združena moč Brunšvigov, Hanoverancev in Hesov že 1757. leta sprime in se bojuje od tistihmal neprenehoma v praskah in bitvah.

Po boji pri Rosbahu ovrže Ferdinand, vojvoda Brunšviški, zevensko zavezo, ker so jo Francozi sami prelomili, in jih začne iz Devina poditi. To krožje je bilo še to leto očiščeno in sovražnik v Celje zagnan. Pa še hujši je bil leta 1758. napaden. O najhujši zimi popusti združena moč svoje ležaje in sili na desno in levo. Tû pruski Enrik vruga iz Halberstadta spodí, ondi pa princ Brunšvig iz Hoje na Vezri. Francozi so svoje tabre pogubili in tavajo sém ter tjà, pa nikjer se ne morejo vzdržati. Njih velitelji so še zmir tisti dvorjanski norci kakor pri Rosbahu, ki se nočejo več s sovražniki bití. Brez boja popusté Lineburg, Volfenbitel, Hesko, Hanoveransko in Vestfalen in se pod vodstvom

Klermona unkraj Rene pomaknejo. Tukaj so mislili pri miru biti; pa Ferdinand je bil tako buren, da jih tudi tam obišče in v ležajih pri Kreveldu z majhnim trdom pobije.

Sedaj vendar budalastemu Klermonu vzamejo poveljstvo in umniši Kontade ga namesti. Sreča ga podpira, da Brunšviga zadržuje in daljne napredke ovira. En drug francoski oddelek vodi Subize, ki ga je bila lanska nesreča nekoliko izučila. Zdaj ravna krepko, pa umno in varno. Bil se je na jug obrnil in je potem čez Reno šel in Hesen napadel. Princ Izenburg se mu je pri Zangerhavznu ustavil, pa Subize ga pobije, in Gisen, Fuldo in Kasel vzame in do mej Brunšviga dere. Sicer je neutrjeni Kasel kmalu popustil, pa zato je novo zmago dobil. Pri Luternbergu ga je namreč vodja Oberg pričakoval, ktere ga pa Francozi ravno tako razdenejo. Ti napredki tudi zgornji vojščaki Kontadeza pripomorejo, da zopet napade sovražnika. Ferdinandova truma je majhna in se mora večini umakniti in čez Reno v Vestfalen vrniti. Pa Ferdinand je sklenil, brž ko bi se z Angleži zedinil, zopet boj pričeti in Hesen rešiti.

Pa še veliko bolj nesrečen kot on je Miroslav sam. Ko se princ Brunšvig z Enrikom združi, se tudi on v Saksonijo podá in v Hohkirhnu tabor postavi. Ne daleč proč so bili trdni ležaji Davn-ovi. Tako se armadi gledate, pa se dolgo ne napadete. Pruski kralj je vedel, da je na lego Hohkirhna malo zaupati in je tedaj sklenil 14. oktobra svoj nevaren tabor popustiti in se zopet na bližnjih višavah postaviti. Al Davn je namen kralja pozvedel in je nakanil ga napasti in zmotene Pruse na jutru omenjenega dne v Hohkirhnu pobiti.

Varno stopajo cesarski iz šotorov in se vasi brez strele in ropota približujejo. Znamenje napada — ura pet — je udarila in risom enaki planejo Avstrijanci na vruga. Straže so v hipu posekane, ulice zasedene, Prusi se iz spanja predramijo. Miroslav skoči na noge — vojska iz stanišč — z divjim hlastom na boj. Al borišče pokrivata dim in temota in ne razloči se vrug od prijatelja. Cesarski zmešnjavo porabijo, v tabor pridejo in se topničaric polasté. Od vseh strani Prusi hité, pa hrup vstane v sredi med njimi, ko sta Davn in Lavdon dobljene tope na-nje namerila in iz ležišča na vse kraje jih podirati začela. Zastonj zagrabi konjica Citena, ki je edina napada pričakovala; zastonj druge čede, ki se v hitrici sklènejo, pa ravno tako naglo pocepajo. Obup in groza sta armado popadla. Večidel vse okoli in okoli pobeží in le malo jih je, ki bi bili v splošni nadlogi mir in stanovitnost duhá ohranili. Od prvega do zadnjega se veljaki trudijo, stresene zbrati, zmaganim na pomoč iti, prestrašene s stanovitnostjo navdušiti — al tudi njih mnogo popada. Ognjene krogle odtrgajo hrabremu Francu iz Brunšviga glavo in prederéjo junaške prsi Kajte in razdrobé slavnega Morica iz Desava. Pa vodji, ki jim smrt prizanese, ne nehajo delati in njih jeklena stanovitnost še dokaj časa ovira odločbo.

(Dalje prihodnjič.)

Dopisi.

Iz Gorice 4. nov. (Naznanilo pričetka bogoslovskih šol.) Bogoslovske šole v tukajšnjem centralnem sementišču se pričnejo 18. novembra. Gosp. bogoslovci naj se 17. in 18. pri vodju in dotičnih profesorjih oglasijo. **Sementiščino vodstvo.**

Iz Celja. — V tukajšnji čitalnici smo imeli 28. okt. glediščino igro „Le naravnost“, ki je po nemški: „der gerade Weg der beste“ poslovenjena in vsem nazočim prav dobro dopadla. Dopasti pa se je tudi morala, ker

znam, kakošno gradivo sem za tako važno delo v roke dobil, in ker vem, kaj bi imel narediti, in kaj bi tudi rad naredil iz nabranega zaklada.

Gradivo je obilo ter velike hvale vredno, in slava trudu zaslužnih mož, ki so se toliko let mučili, besede znašaje iz knjig in iz narodovih ust; ali vendar naj se mi dovoli opomneti, da izmej vseh dobljenih zbirek nij nobena taka, niti vse vkup, celó po mojem trudu skoro celega leta, še zdaj niso take — zakaj ni biti ne mogó, ne, to bode pozneje povedano, — da bi se iz njih kar na nagloma zvršil ter na svitlo dal slovár, kakoršen bi v sebi hranil vsaj večino jezikovega bogastva in poleg tega tudi količkaj ustrezal potrebam zdanjega časa, ter se le od daleč približeval stopinji, na kateri dan denes vidimo jezikoslovno znanost.

Gosp. dr. Miklošič v pismu, s katerim visokočestitemu stolnemu dekanu, g. dr. Ivanu Zl. Pogačarju za slovár pošilja svojo zbirko, sam o svojem delu pravi: „kar se tiče moje zbirke, prosim, če se bode rabila, da se blagovoljno teh-le vodil držite: 1) hotel sem zaklad slovenskega jezika popolnoma zbrati, in zato sem v zbirko vzel tudi štajerske in ogerske take besede, ktere do zdaj pri nas niso še književale; 2) kritičnega pretresa (sichtung) manjka še povsod. Zbirko sem bil začel, hoteč iz nje kdaj narediti slovar: druga dela so me skoraj odvrnila od tega početja. Zbirali so mi učenci, katerim sem zaznamoval knjige, iz katerih naj bi prepisovali, naročivši, da izpišejo vse, torej dobro in slabo blago; 3) moja zbirka tedaj popolnoma potrebuje kritične presodbe (durchforschung), in ne bi hotel jaz biti kriv, da tudi v slovensko-nemški slovár, kateri pride na svitlo ob slavnej radodarnosti razsveččenega cerkvenega poglavarja, vleze tisto napačno ravnanje, ktero kazí več slovenskih slovarjev, zlasti slovár U. Jarnika, da so za vsakdanje in znanstvene potrebe popolnoma nerabni, namreč tako ravnanje, po katerem se v slovár ne devajo samo v narodovih ustih res kje živeče ali v slovstvu novič skovane besede, ampak tudi take, ktere se narejajo po katem pravem ali napačnem pravilu. Ta napaka se tem teže uméje, ker pač nij jezika, v katerem bi slovarji bili zarad nje toliko na škodi, kolikor naši. Iz poroda moje zbirke, visokočestiti gospod! lahko vidite, da niti ona nikakor nij prazna besed, narejenih po tacem kopitu (schablone); navadno imajo pred seboj +. Prosim torej, da se kaj zelo pazi ter vse presodi. Pa tega paznega ravnanja vam bode, visokočestiti gospod! gotovo treba tudi pri drugih zbirkah.“ — Gosp. dr. Miklošič, ktereга prosimo, naj bi se mu ne zdelo napak, da se je brez njegove posebne privolitve natisnilo to jako važno, Slovencem zlasti o tej priliki podučno pismo, sam svojo zbirko odkrito sodi, priporoča, da je treba premišljeno delati in tehtati, a ne vihraje kopíčiti, zato da bi slovar ne bil znanstvu in narodu na kvaru. Ali take preiskave povsod, in posebno pri nas, ki za trdno mislimo, da je besede kovati še laže, nego „raka“ sklanjati, jemljó toliko časa, da ne veruje nihče, kdor nij izkusil.

Gosp. Cafova zbirka je gotovo jako jako bogata, zeló vestna ter posebne vrednosti zarad obilice štajerskih, ogerskoslovenskih in rezijanskih besed; toda kakor sem zvedel o slovenske Matice zadnjem občnem zboru, g. Caf, ki za naše delo zdaj še enkrat preiskuje in obira vse prejšnje slovenske slovarje, uže od začetka 1850. leta več nij mogel znašati besed iz slovstvenih knjig, ker en sam človek ne more ob enem vsemu kaj; slovensko slovstvo je pa v tem času najbolj narastlo, jezik za pisanje o raznovrstnih rečéh še le ustvarilo in olikalo, njegove meje razširilo, ter ga močno obogatilo z besedami — res da z dobrimi in slabimi — da torej mimo te pomenljive dôben našega dušnega pre-

roda slovár nikakor ne more, nikakor ne sme molčé iti svojim potem, kajti ni Miklošičeva zbirka ne seza v novejšo čase, morda še menj daleč nego Cafova. Koliko je torej dela samo z „Novicami“ in z „Glasnikom“ zadnjih desetih let!

Gosp. Zalokar iz slovstvenih knjig — razen naravoslovskih reči — nij zajemal, ampak le iz živih ust in slovarjev je pobiral besede, a nabral jih je cele skladalnice.

Nobena teh zbirek — zunaj malih reči v g. Cafovem delu — niti iz naših prvih pisateljev: iz Trubarja, Dalmatina, Kastelca itd. itd., niti iz bukev poznejše dôbe nima citatov, ampak le besede; še menj so porabljene iznajdbe novejšega znanstva, kakoršno se nam kaže v Šafarikovih, Schleicherjevih in posebno Miklošičevih staroslovenskih spisih, — a Miklošičevih samih je skoro za malo knjižnico. Koliko je treba zopet tukaj dela in časa, ktereга nekaj vzame uže sam debéli slovarjev posel; kajti g. dr. Miklošič je svojo zbirko naložil v štiri velike, dolge knjige, g. Zalokar je pisal na desno polovico navadnega papirja, a g. Caf na same listke.

Tako gradivo je za to važno delo prišlo slovarjevemu vredniku v roke. Kdor tej reči vé glas, ta umeje, da je to še le samo kamenje, a da ni tega nij zadosti, in da je še vse brez vezajočega apna, brez otesanih brun, brez toliko in toliko drugih reči, ktere so živa potreba tacemu poslopu, kakoršno bi moral nam na slavo, zanamcem na korist biti slovensko-nemški slovár.

(Dalje prihodnjič.)

Jesenska.

Tožnost se mi v prsi sili,
K' zrem vas ljube cvetke vé!
Ko jesen in mraz nemili
Žuga, da poginete.

Ljubi gozdič zarumenel,
Velo listje v prek letí;
Malo pred je še zelenel,
Kmalu zdajci gól stojí.

Kar pomladi oživelo,
Kar polet' razcvelo je,
Vse — za smrt je dozorelo;
Zato je tožno mi srce!

Da spomin to uzrokuje,
Ki nam žuga tud' pogin,
Res je! al veselje snuje
Blažje pomladi spomin!

F. Meden.

Ozir v pretekle čase.

Sedemletna vojska s Prusi.

(Dalje.)

Proti poli osmim se dan zazori in Prusi si naglo opomorejo. Raztrgane trume se združijo, bežeče nazaj prihité in Miroslav je v stanu, boj krepko ponoviti. Tako srčno je napad pričel, da cesarske udari, Hohkirhen zopet dobí in stresenega Davna zajema. Pa vse te dobičke mu Lavdon zopet vzame, ker ga iz vasí zopet zapodí in v prejšnje zmotnjave pripravi. Ta velitelj je bil edini cesarski vojščak, da se je s kraljem v vsakem obziru skusiti smel. Z Davnom vred je znal zmagovati, pa vedel je tudi zmago v prid obračati, kar je Davn slabo razumel. Prusom je on prve tope pobral, ko niso popred že sto let nobenega zgubili. Vzlasti njegova umnost je Prago, samo njegova srčnost Holomuc rešila in pri vsaki priložnosti so se njegove vednosti bolj razodele. Veljaki so mu bili hudo zavidni, nihče pa bolj kot vojskovodja sam. Že je slavo Davnovo razumnost Lavdonova temnila in nevošljivec

je menil, da bo njegova čast nehala pri ptuji časti. Kar ga le more, ga draži, pa Lavdon molči in — kar je edino znamenje pravih, velikih mož — odločbo prihodnosti, osveto zgodovini prepusti. Zgodba sodi in ga stavi med najsrčniše in blagodušniše vojščake onega stoletja.

Ob devetih zjutraj je boj odločen. Pri pomanjkanji strelil — zgubil je 140 topov — je kralju nemo-goče, da bi bil borišče obdržal in nove napade prestal. Tedaj se je vzdignil in z zgubo 9000 mrtvih pobegnil. Davn sedi brez dela; ko se pa vendar pozno v jeseni vzdigne in Draždane obleže, ne opravi nič in se vrne čez hribe na Česko.

Zanikernost tega veljaka zavaruje kralja na zapadno-južnih deželah, da se v začetku leta 1759. več sèm ne obrne. Vrgel se je rajši nad Ruse in Švede. Ti so hotli zopet prijeti; ko se pa Prusi pokažejo, vse v nemar pusté in do Balta beže. Krajina Meklanbor, ki je sovražno ravnala, se je o tej priložnosti obiskala in s hudo davščino obložila. Druge trume na Poljsko planejo in Rusom žitnice pokvarijo. Tudi na Česko, Turingiško in Francozko Prusi vihrajo in ne odjenjajo, predno si obilnega plena ne pridobé.

Pa to so le majhni napredki, ki nič ne izdajo; marveč je ravno to leto kralju najbolj nesrečno. Rus Zoltikov gré s 60.000 možmi čez meje in proti Oderi stopa. Dve armadi mu sicer nasproti stojite, pa nobena še 8000 možakov ne šteje. Rusi pobijejo eno pri Palcigu, drugo pri Citih-avu in se na Oderi utrdijo in celó Frankobrod vzamejo. Konec tem zmagam storiti, se vzdigne Miroslav s celo armado in sklène za trdno uničiti Ruse. Pa tudi Lavdon se je skoz Šlezijo zmu-zal in je potem, ko se je z Zoltikovom zedinil, goro Špilberg posedel. Al vkljub moči sovražnikov zagrabi kralj Ruse pri Kunersdorf-u in ena najsrdečjih bitev se vname.

Zoltikov je svojo vojsko na višavah in gričih postavil, pa vmes so bili plazi in dolci, ki so ležaje raz-trgali, tako da je bilo več krajev slabo zavarovanih. Ta okoliščina je Prusom napad zljajšala in zmago če ne gotovo, saj zelo mogočo storila. Tudi je bil močen od-delek poslan, da Rusom za hrbet pride in pobeg steži, med tem ko jih je imela druga armada spredaj zajeti. Miroslav meni v kratkem delo končati, in poln zau-panja tabor naskoči. Res zmede silni napad Ruse tako, da se umikati začnó. Že je kralj 70 topov dobil, kar se tudi zad za rusovsko vojsko Prusi pokažejo. Pa v tem važnem trenutku, ko se bitva že h koncu nagiba, plane Lavdon s Špilberga in dere mahoma na levo in desno. Ruse prebrihta ta močen napad, da se obrnejo in Prusom vnovič po robu postavijo. Ti ne dostojé skup-nega navala, ampak se po celi planjavi v beg zadržé. „V malo urah bom zmagal“ — je kralj malo pred svoji ženi pisal; — „beži in reši se“ — ji pa dve uri potem sporoči. Lavdon je Ruse naganjal, naj Miroslava po-dijo in pokončajo, pa kisle obraze je dobil. Za malo se zdi Zoltikovu, da so ga Avstrijani nevarnosti rešili in Pruse zmagali, in se tedaj le ganiti neče. Lavdon je toraj sam zasedel in še 1800 vragov zajel. On ve-čidel je Prusom pobral tabor in 180 topov razun unih 70 ruskih. Vrh tega je zgubil Miroslav še 22.000 mrtvih in ranjenih.

Ker Rusi ne primejo, ostane sicer Berolin sovraž-nikov prost in kraljici ni treba Špandava zapustiti. Pa v Saksonii trpé Prusi novo zgubo in zastonj si tamkaj Miroslav sam prizadeva. Že pomladi so to deželo na severji Nemci, na jugu Davnove vojske napadle. Šmetav brani srčno utrjene Draždane, pa k podaji ga lakota prisili. Tako so tudi drugi kraji ob Zali, Elstri in Labi zgubljeni; celó pri Torgavi se Prusi komaj drže.

Bili so potem pri Vilsdorfu in Majsnu pobiti in iz Gro-senhajna in Kamenca gnani in se še le na meji trdno postavijo. Zdaj pride Miroslav sam, ki se z Enrikom združi in Nemce silovito odžene. Hotel je potem Davna v Draždane zagnati in ga tukaj zajeti, pa naklep mu spodleti. Davn je ta pot delaven in pazen ter misel kraljevo ugane. Pruska vojska ga okoli in okoli obstopa, pa razcep porabi on v njeno lastno pogubo. Pri Maksnu stoji 15.000 vojakov, pri Majsnu 6000 in tako na več krajih od Pirne do Varcna. Davn napade oddelek pri Maksnu, ga pobije in 11.000 mož polovi. Taka se godi tudi unemu pri Majsnu in na več drugih krajih. V kratkem zgubi Miroslav 25.000 vojakov in previdi, da se namen ne dá dovršiti. Zatoraj armado zopet zedini, se z Brunšvigi združi in na gornjo Saksonsko v zimski tabor podá.

Na francozkem borišču je Brolio premagal Ferdi-nanda pri Bergnu in z veliko zgubo pregnal. Kontades posede gornjo Hesko in doljni Hanover. Druge trume pa nad Halberstat padejo. Povsod Francozi premagu-jejo in le umniših vodjev jim manjka, združeno armado uničiti in se pogub Klermona zopet polastiti. Tako pa dobí Ferdinand priložnost, se pomnožiti, na Vezri usta-viti se in Kontadesa pri Mindnu nabiti. Ta slavna zmaga združencev premení srečo popolnoma. Namesti zedimbe in novega napada na Ferdinanda se Francozi prestra-šijo in raztresejo. Tedaj je združenci pri Gofeldu in na Tavnu premagajo, iz Heskega spokajo in v Gisen zapodé. Le en sam oddelek se hoče srčnišega skazati in Fuldo braniti; ko pa sovražnik pride, steče tudi on — al prepozno. Princ iz Brunšviga ga vjame, in gré potem, ko tudi Fuldo vdobi, na Saksonsko kralju na pomoč. (Dal. prih.)

Dopisi.

Od Save 10. nov. ⊕ Kakor Vam na zapadu od Sotle, tako se tudi nam približuje važen čas. Pri Vas imate skoro skleniti prvo dôbo šest zakonodavnih de-želnih zborov, tako, da po tem morete v novih volitvah skusiti, na koliko se je narod slovenski zavedel do sa-mostojnosti v narodnem smislu. Ravno tako bo na Hr-vaškem menda sedaj poslednjikrat, da se poslanci se-danji pozovejo, ker, dovršivši po vladinem napotku vo-lilni red, bo dvorna naša kancelarija, kakor pravijo, razpu-stila sabor ter nove izbore naredila, da se menda tudi poskusi, ali ne bi se dobil sabor, ki ne bi bil preveč tr-dovraten za samostojno trojedno kraljevino. Radovedni smo vendar, ali bo vlada kraljevinski odbor zopet na-potila v Pešt, da se Hrvaška porazumi z Magjari; do-zdeva se mi vendar, datega ne bo iz razloga, ki sem ga ravno izrekel zastran novih izborov. — Predmet, kateri nas južne Slovane z ozirom na sabor jako zanima, je nam tudi naša akademija in sedaj še k temu pri-stopa vseučilišče. Dvorna kancelarija ni mogla v petih letih do kraja dognati akademije; viši še sedaj, da ni živa ni mrtva; tako bi lahko bil malum omen, ako bi kdo kaj držal do prazne vere. Radovedni smo, ali bo nova kancelarija bolje skrbela za te naše zadeve, kakor preslavni pesnik Čengić Age? Pa kaj bode se vseučiliščem, ako sodimo po polževi poti akademiji-nega poroda? Vemo, da se neka gospôda pri nas zeló trudi, da pravniki ne cstanejo v Zagrebu in da ne ho-dijo v Beč ali v Prago po diplome, ampak da se v lepi Pešti učé spoštovati magjarski jezik; tudi to vemo, da nikjer zoprnik ne podpira vspeha svojih protivnikov; zato nas hudo kolje radovednost, ali bomo skoro do-speli do zavoda, ki nam ga je krepko začel zidati pre-vzvišeni naš biškup Strossmayer. Dvorna naša kance-

da je mnogo ljudi odhajalo, ker ni mogoče bilo dobiti mesta. Med tem je veliko gospode in mnogobrojno ljudstvo vrelo na kolodvor, da pričakajo in pozdravijo dr. J. Bleiweisa in dr. Tomana, ki sta, kakor se je doznalo, po železnici imela priti iz Ljubljane. Veliki župan zagrebški J. Kukuljević kot prvosednik centralnega odbora pozdravlja došle Slovence, to je, dr. Bleiweisa in dr. Tomana, Luka Svetca, g. Kapeleta in g. Sovana, veleč, da je to prevažen dan, ko tako imenitni gospodje pridejo k bratom svojim Hrvatom, da skupaj obhajajo svečanost, ki nazaj sega v une čase, ko so Hrvati in Slovenci skupaj borili se zoper grozovitega Turka. Dr. Bleiweis se v imenu svojih rojakov zahvaljuje za prekrasno dobrodošlico, ter z ozirom na to, kar se snuje sedaj v Peštu, posebno naglašuje, naj v Beč in Pešt doní glas, da bratinska vzajemnost med Hrvati in Slovenci ni prazna beseda, marveč preživo je čutilo ravno sedaj, ko po nameravanem razcepu Avstrije na dvoje obema pretí enaka nevarnost. Navdušeni živio-klici razlegajo se po kolodvoru, in se opetujejo, ko slavni naši gostje stopijo iz kolodvora med mnogobrojno ljudstvo. V dolgem, dolgem redu vijejo se vozovi proti Illici, za njimi pa vrvi svetina ter gazi blato, ki ga je dež ravnokar namešal, kot da bi hotel kaliti lepo svečanost.

Med tem se je v kazališču, vrlo lepo nakinčanem z zelenimi vejami, zastavami in sijajno razsvetljenem, začela predstava. Ko se prikaže prevzvišeni škof Strossmayer, ga vse občinstvo pozdravlja s srčnimi živio-klici; in ko se v loži pokažejo Bleiweis, Toman in Svetec, tako jih je občinstvo pozdravilo srčno, da je bilo milo videti, kako Hrvatje cenijo zasluge rodoljubov naših. Isto tako sta lepo bila sprejeta slovaška gospoda Hurban in Zlota.

Ko se je dvignil kazališčni zastor, pokaže se pod lepim velikim baldakinom velika slika sigetskega junaka, okoli postavljena vojniška banda pa je začela svirati popotnico, ktero je za razpisani natečaj zložil zagrebačke kazališne godbe vodja A. Švarc, ter ž njo dobil prvo nagrado. Na koncu predstave pokaže se prelepa slika, kako se objemata Zrinjski in Leonida, in z lepo primerjenim epilogom dovrši se ta del svečanosti.

Po dovršenem kazališču pokazalo se je že vreme milejše za to svečanost, in ko v nedeljo jutro zopet zadonijo topovi, svetina, ki je spremljala vojaško godbo po ulicah, ni več gazila blata; nebo bilo je čisto kakor ribje okó, in zemlja trdno zmrznjena. Po takem ni samo bilo možkega občinstva, ampak tudi družih mnogo gospá in gospodičin zbranih na kolodvoru, da dočakajo dohod Sokolcev in pevsko društvo ljubljansko. Gospod Krešić, kot ud deputacije društva „Kola“ pozdravlja z navdušeno besedo mnogobrojne preradostno pričakovane goste, in dr. Costa zahvaljuje se srčno kot predstojnik Sokolcev. V vojniškem redu, prelepi dve ljubljanski zastavi pred njimi, bližajo se mestu, in zagrebški hribi so sedaj prvokrat odmevali vesele pesmi slovenskih rodoljubnih gostov. Med tem tudi vrlo naše pevsko društvo „Kolo“ z dvema zastavama pride naproti, zedini svoji zastavi z ljubljanskima ter vzajemno popevaje gré v mesto, za njimi pa nebrojna grmada po Illici v prostorije „Kola“, to je, v streljano, da se tam pripravijo za obhod po mestu.

Nisem še nikdar mesta videl tako polnega in svečanega. Zastav je bilo brez broja; sveta pa je na mnogih krajih prostornega našega mesta vse polno. Do obeda ogledavali so naši gosti mesto, stolno cerkev, spomenik Jelačića bana, kateri že dogotovljen čaka kakor v neki kobači, dokler sme pogledati beli svet.

(Konec prihodnjič.)

Ozir v pretekle čase.

Sedemletna vojska s Prusi.

(Dalje.)

Bitva pri Kunersdorfu je vrednost Lavdonovo vnovič pokazala. Pri vsem zabavljanji dvorjanov je vendar Terezija videla, da bi pri večji moči še veliko več dovršil. Sicer Davna stopnje ne odstavi, pa Lavdonu dá oddelek v roke, s katerim se kaj na svoj van podstopiti smé. Ta hrabri vojščak popusti Moravsko in Šlezijo napade. Do Landshuta je brez boja pridrl, pa toliko bolj se mu tukaj Prusi uprejo. Vodil jih je srčni Fukvet, ki jih je po višavah tako umno razstavil, da se Lavdon ganiti ne more. Pa ta okolščina ga tako razsrdi, da sklene napad, po katerem bi si pot v deželo s silo odprl. Fukvet sprevidi važnost te bitve in sklenil je, da rajši umrje, kakor da tukaj odjenja. Tako dobro so bili topi in trume postavljeni, tako umno stan osnovan in tako navdušeno je bilo vse od prostaka do velitelja, da je bilo le malo opraviti. Prusi se ne bojé nikakor cesarskih, marveč mirno in pogumno natéka njihovega pričakujejo.

Pa tudi Lavdon se ne ustraši težav in napót. Z nevarnostjo raste srčnost njegova, in ničesar se rajši ne podstopi, kakor tega, kar drugi razkličejo za nemogoče. K naskoku pelje celo armado na enkrat, da bi ovire večina podrla. Tako je ravnal tudi kralj pri Lovozici in Evgen pri Zenti, in kar se je obema posrečilo, to tudi Lavdonu steče. Zastonj se upirajo prvi oddelki pruske vojske. Ko se zaženó in prve rove dobé, bila je največi napota odpravljena. Poglavna moč se brez vspeha ustavlja. Od dola do dola, od griča do griča je pojena, sekana in zajemana. Strelišvo je koj od konca dobljeno, kmalu tudi stavnice, tabor in hrana. Konjiki najdelj stojé pa tudi večidelj na borišči pocapajo. Zamerzi se jim, da bi se podali cesarskim, pa premalo jih je, da bi zmagati mogli. Še le po najsrditeljem boji jih Lavdon podere. S to hudo prasko je bitva dognana in zmaga bila je popolnoma. Okoli 7000 je vjetih, več kot 3000 poteptanih in mrtvih in blizo 60 topov dobljenih.

Naglo se potem Lavdon vzdigne, nazaj doli gré in na Glaco udari. Ta trdnjava stoji vrh Moravskega v grofii enacega imena. Ona je ključ do polovice Šlezije, pa je močna in skoraj nevdožitna. Al popred kakor s stradežem in oblego si jo misli Lavdon s silo prisvojiti — in tudi ta ga ne okani. Stolp, ki je trdnjavi najmočnejša bramba, je najpred napadel in zopet z veliko močjo kakor Fukveta pri Landshutu. To zidovje se podá, ž njim tudi trdnjava in vsa posadka. Bilo je je sicer le tisoč in dve sto mož, pa bila je z vsem založena, vzlasti s smodnikom in hrano. Med plenom je zopet okoli 50 topov. Iz glaške grofije cesarski v notranjo Šlezijo vihrajo in si mnogo mest pridobé; pa zastonj oblegajo Vratislavo, poglavno mesto dežele. Velitelj Tavencin se tako možko drži, da je vsa prizadeva zastonj. Pa tudi to mesto ne bi se bilo moglo Lavdonu ubraniti, ako ne bi se bil Enrik s silno močjo približeval. Preslab je Lavdon, da bi se bil mogel v to bitvo spuščati, zatoraj odjenja in se brez zgube na izhodne in južne kraje dežele podá.

Pa tako srečen ni bil Miroslav, ki je v Saksonii stal in Draždane oblegal. Zastonj to mesto napada, zastonj ga s kroglo in buto nadleguje in mu z ognjem pretí. Cesarski odbijajo naskoke, na strel odgovarjajo s strelom in mu tabor močno pokvari. Kralj se tako razsrdi, da vojščake „strahljivce“ imenuje in neki polk, ki mu nemar oponaša, sramotno kaznuje. Davn grozno počasno obležencem na pomoč gré. Posadka obstana se sčasoma vendar premiče in s 50.000 možmi na kralja

udari. To ga primora, da v veliko škodo tabor in kmalu tudi labsko planjavo popusti. Pa tudi za hrbotom mu cesarski napredujejo. Gibčna truma Lasita je tako nesramna, da prusko gospodo napade in Berolin oropa. Miroslav je nakanil jo zavzeti, al Lasi naglo odide in na druge kraje vihra.

Kralj ne gré potem več na Saksonsko, temuč na Šlezko. Tù so se hotli Davn, Lavdon in ruska vojska zediniti, ga pobiti in potem v notranje krajine, na Šprevo in Odero butiti. Ta nevarni namen pa Prusom ne ostane prikrit. Njih poglavitna skrb bila je ga ovirati, dokler še čas ne preteče. Pa od vseh strani se jim sovražniki bližajo. — Rusi na izhodu, cesarski na zapadu in jugu. Miroslav stoji še tiho v ležajih, ko ga oni od Kvajse in Odere obstopijo in 15. dan velikega srpana napadejo. V tamni noči se Lavdon iz svojih šotorov vzdigne in gré v dolino, ki jo „mačji potok“ nareja. Zjutro zgodaj poprime krepko srednico nasprotnikovo; desnico je imel vsled pogovora Davn naskočiti. Al ta velitelj se je skesal in v svojem tabru ostal; — prepozno vidi Lavdon, da ga je nevošljivec prekanil. Velika večina mu tedaj nasproti stoji; vse, kar on ima, je 22.000 vojakov. Če bi nazaj šel, mu Prusi na hrbet padejo in ga do zadnjega uničijo; če bi pa sam zgrabil, ga čaka enaka osoda — zmaga, smrt ali jetništvo. Spoznal je nevarnost in videl, da se ne dá odvrniti. Zatoraj si izvoli najmanjšega med zlegi: bitvo in častitljivo smrt. Srdito plane tedaj na pruske griče pri Lignici in sovražnika zapodí. Pa večina ga zopet odtira. On pa napade z ulani in oklepniki, kralja vdruči nabije, topov in jetnikov dobí — al kmalu je na novo primoran borišče zapustiti in se nazaj pomakniti. Vendar zgrabi tudi tretjič, predere še enkrat rajde in se v najsrditejšo prasko podá, da bi našel to, česar je želel — pogin vojščaka in viteza. Al smrt mu prizanese, da svitlejih dni še dočaka. Vsak sovražnik se taki stanovitnosti čudi, pa le tudi taka stanovitnost je mogla cesarske rešiti. Lavdon jih noče več zastonj žrtovati, tedaj se odmikati pričinja. Pa topničarice, ki so na Pruse nastavljene, delajo dalje in odganjajo njih napade na vojsko, ki počasi in v najlepšem redu nazaj gré. 65 topov je na borišču zgubila in 4000 mrtvih in ranjenih. Pa Miroslav si ne upa za njo; poln zavzetja le reče: „Gledite, zmagovalcu enak nam Lavdon bojišče prepušča!“ Tudi on je veliko zgubo trpel, tako, da se Lavdon na dolnji Šlezii in v glaški grofii srečno obdrži. Davn pa gré zopet v Draždane in srce mu veselja igra, da je bil sovodja požugan. Al nesreča, ki je tega zadela, zadene tudi njega, le še hujše in v večo sramoto.

Na Saksonskem so tudi to leto Prusi bežali in so Labo noter do Devina zgubili. Bili so pri Torgavi pobiti, pri Vitembergu so tekli in celó to vtrjeno mesto popustili. Ko tudi Davn tjakaj pristopa, naglo bežijo iz cele dežele in se v Branibor in na Ukraj pomaknejo. Pa tudi Miroslav se, ko je vojno na Šlezkem končal, na borišče v Saksonijo podá. Njegova prikazen oživi premagane Pruse, da se večine več ne bojé in kosec dežele vnovič dobijo. Pa kralj išče le Davna, in pade tedaj, ko ga pri Torgavi najde, mahoma nad nj, da mu tukaj povrača Kolin.

Bitva, ki se vname, je huda in dolgo traja. 12 ur so bili Prusi premagovani, in že počnejo brez preneha bežati. Na tisoč vjetih so že zgubili, vso borišče je z mrličii pokrito. Pa Davn je bil ranjen, Miroslav se zopet obrne in Citen višave Septica vzame. Sreča se pa zdaj obrne. Da bi zajeti ali raztreseni ne bili, zato cesarski odjenjajo in s poljan pobegnejo. Vendar so bili veliko zgubili. Koj po bitvi so Saksonijo popustili in na Česko utekli. Kralj dobí tedaj vso deželo: le Draž-

dane se držé in nekaj varov ob Zali in rudarski gori. V ti nesrečni vojni je Davn slavo nepremagljivosti zgubil. Svet ga posihmal bolj pozabi in gleda le na kralja in Lavdona.

Na ruskem in švedskem borišču se malo važnega letos godí. Rusi so Kolberg zopet obsedali brez vspeha, dokler jih Verner stran ne zapodí. Še manj so Švedi opravili, ki so v Stralsund utekli in Prusom pot v Meklenbor pokazali. Oni to deželo napadejo in hude davke nabirajo.

V Hesnu in Vestfalnu se sreča spreminja; pa Francozi se trudijo in zadnjič spet premagujejo. Združena moč stoji v več oddelkih po tevtonski goščavi noter do Vester-gozda: Subize pa ob Lani in na Tavnu in nekoliko zad za hesko armado. On hoče sovražnike pretrgati in po samem nabiti. Sicer zapadne kraje gornjega Hesna posede, pa zastonj skuša pri Korbahu in pri Erksdorfu predreti. Pa čeravno je vodja Muj pri Varburgu posekan, ženejo vendar Francozi Ferdinanda na Bimlo, vzamejo Kasel in celó na Getingen padejo. Združena moč si ne vé drugač pomagati kakor s tem, da na Reno gré in Francozom žuga, jim za hrbet priti. Pa oni so prenevedni, da bi jih to ostrašilo, marveč se odhoda veselé in v srednji Hanover in v Halberstadt planejo, potem se obrnejo in tudi združeno vojsko pri Vezlu in Kampnu nabijejo. (Kon. prih.)

Novice iz deželnih zborov.

Deželni zbor kranjski.

V 4. seji (28. nov.) je prvosednik dr. pl. Wurzbach zboru naznanil 5 peticij, ki so mu bile izročene: ena od mestne občine v Kranji, naj deželni zbor sprejme znani predlog Bleiweisov o šolskih zadevah, — dve od občine knežške zaradi oproščenja občin od poštne za službena pisma in zaradi porabe žandarmerije po županah, — dve pa iz Dunaja. Dalje je naznanil prvosednik, da se je poslanec Golob odpovedal poslanstvu. Potem so prišle današnje zborove obravnave na vrsto.

Deželni odbornik dr. Bleiweis poroča v imenu deželnega odbora o napravi deželne sirotnice (Landeswaisenhaus). Iz tega poročila se kaže, da je iz starodavnih časov za to napravo že nabrano veliko denarja; mestna gosposka ima 64.100 gold. v obligacijah, deželna vlada 133.000 gold. tudi v obligacijah, dalje je še družih 14.500 gold. in ustanova ranjcega prof. Metelko-ta z 54.000 gold. Mogoče je po takem začetni ustanovljenjem sirotnice; potreba njena pa je tudi očitna. Državno ministerstvo je izreklo, da ga je volja premoženje, ki ga vlada zdaj v svojih rokah ima, izročiti deželnemu zástopu, ako deželni zbor sklene, da se napravi deželna sirotnica. Ker je mestni zbor že izrekel, da rad stopi v družbo za napravo deželne sirotnice, tedaj deželni odbor danes predlaga zboru: naj izreče, da sirotnica ima biti deželna.

Poslanec Guttman z gorko besedo podpira odborov predlog ter dokazuje potrebo, da se brez odlašanja napravi deželna sirotnica. — Poslanec Brolich govori zoper predlog, češ, da se deželi nakopljejo novi stroški na glavo, kateri se morejo nabrati le po novih prikladah. Poslanec Kromer ni zoper predlog deželnega odbora, vendar želi, naj bi se ta stvar prav do dobrega prevdala in ne prihitela tako, da bi stroški za nakup poslopja in njegovo pohištje ne požrli sirotničinega premoženja in razodeva še druge pomislike, ktere pa je poslanec dr. Costa tako na vsako stran razjasnil, da ni ostalo nobenega temeljitega pomislika več. Dalje poprime tudi dr. Toman (slovenski) besedo in med drugim reče, da gledé na to, da vse premoženje, sirotnici na-

kraljestvom, tega po zadnjem njegovem nagovoru skoro ni pričakovati, vendar pa tudi ni celó nemogoče. Znano je, da ima narodna misel svoje prijatelje tudi med osebami, ki imajo veliko vpljiva do papeža; tudi smemo misliti, da Pii IX. ni neobčutljiv za slavo, ki jo Italija obhaja o svojem zedinjenji. Sv. Očeta gotovo obhajajo navskrižna čutila, kajti Lah so po rodu, pa so si tudi kot naslednik sv. Petra v svesti svojih pravic in dolžnosti. Gotovo je, da Lahi jako nepolitično ravnaajo, ako papeža prisilijo, da zapusti Rim, kajti s tem svoji deželi vzamejo važno zgodovinsko slavo in vpljiv, ki ni predrag, ako bi za-nj tudi mnogo žrtovali.

Tudi Napoleon še ni spregovoril zadnje besede. Dogovor 1864. l. ga veže, da še to leto armada njegova zapusti Rim; al ista pogodba tudi laški vladi naklada dolžnost, da se ne dotakne niti svetne papeževe oblasti niti njegovega sedanjega posestva, toraj da se odpové želji po Rimu kot glavnem mestu laškega kraljestva. Če je Napoleon prepričan, da laška vlada potem, ko on svoje vojake pokliče iz Rima, ne bode spolnovala svoje dolžnosti, gotovo se tudi on lahko odveže svoje dolžnosti, in ne bode zapustil Rima, ampak še dalje bode varoval, papeža. Da imenitne osebe na to delajo pri Napoleonu to je dosti znano, toraj nikakor ni nemogoče, da se sedanji stan v Rimu podaljša; kajti če tudi Pii IX. ni pripoznal septemberskega dogovora, vendar ni dvombe, da ostane v Rimu, ako Francozi še ostanejo.

Pri vsem tem je jako zanimovo to, da se od raznih strani papežu ponuja varno pribežališče. Najbolj čudno je angličansko obnašanje. Na Angležkem, kjer je sovraštvo do papeštva tako vkorenjineno, da je ono skoro prirojena lastnost narodna, razodeva se zdaj najživejše sočutje do nadlegovanega papeža. Bogati Angličani sv. Očetu pošiljajo denarno pomoč, imenitni angleški državnik (Gladstone) in Pii IX. si odkritosrečno dopisujeta, in angleška kraljica, glavarica angleške cerkve, glavarju katoliške cerkve očitno ponuja pribežališče na otoku Malti, kjer naj bi papež bil popolnoma samooblasten. Krivoverski Angličani s tem sramoté mnogo katoličanov, ki se sicer z nekakim ponosom imenujejo katoličane, vendar se pa v svojem liberalizmu glasno veselé, da je papež v stiski in komaj čakajo, da bi skoro bilo konec njegove svetne oblasti. Od Angličanov naj bi se učili tudi tisti judovski časnikarji, ki zvonec nosijo v veselem krikcu o razrušenji papeževe oblasti.

Posebno goreče si tudi Španija prizadeva, da bi papeža dobila v svojo deželo, in kdor inostransko premišlja primere, kakoršne so v resnici, to bode pritrdil, da ima kraljica Izabela v tem obziru na svoji strani veliko večino svojega ljudstva. Če je na Španjskem tudi zatrtih veliko samostanov in v državno blagajnico ugrabljenega mnogo cerkvenega premoženja, vendar je Španjcev velika večina še navdušeno katoliška, in štela bi si na veliko čast, ako bi papež prebival v njihovi deželi. Vendar pa Pii javalne sprejme španjsko vabilo. V katoliški Španii se je zgodilo toliko stvari, ki so zoper katoliško cerkev, da se papež ne more podati v njihovo varstvo, predno se to ne poravná. Ako bi papež šel na Španjsko, lahko bi se zgodilo, da je prišel z dežja pod kap, in to zlasti zavolj tega, ker bi sedanja vlada papeža rada imela za pomočnika v tem, da bi nastopila rakovo pot.

Kdor to in marsikaj družega globokejše premišlja, temu se bode silila misel, da sveti oče v določilnem trenutku ne bodo svobodno volili svojega prebivališča, utegne se zgoditi, da jih odpelje neka rahla in sladka sila. Gotovo zdí se nam to-le: Če papež ne more več ostati v Rimu, javalne Francozi pripusté, da bi papež bival zunaj njihove dežele.

Kamor koli se pa podá papež, povsod ga bodo verniki sprejeli z navdušenostjo, vsi drugi prebivalci pa z onim spoštovanjem, katero poglavarju cerkve, po vsem svetu razširjene, skazujejo vsi omikani ljudje, in katero Pii IX. v visoki stopnji vživa zaradi svojih osebnih lastnosti. Prav takrat, ko bi papež moral iti v prognanstvo, ovrže se domišljava onih, ki se nadjajo, želé ali že prerokujejo, da s svetno oblastjo jenja tudi duhovna veljava papeževa. Zgodilo se bode marveč ravno nasproti; kajti očitno je, da papežem njihove veljave ni dajala in branila mala moč cerkvene države. Prav zaradi te države pa bili so papeži odvisni od velikih svetnih držav. Mogočnejši od najmočnejših vladarjev bili so papeži le po svoji duhovni veljavi, utrjeni v srcu vernega ljudstva, zato papež, naj prebiva kjer koli, ostane mogočen na svetu po misli, katero zastopa, dokler je tej misli vdanih toliko milijonov ljudi.

Kar se zdaj pripravlja v Rimu, to ni nič novega. Mnogokrat so se bili Rimljani že spuntali zoper svetno papežovo oblast; marsikterega papeža so bili že posilili, da je zbežal iz Rima in za nekoliko časa bival v drugem laškem mestu. Toda papeštvo je ostalo mogočno, moč njegova je celó še rastla. Skoz celih 70 let (od 1307. l. do 1377. l.) je sedem papežev zapored stolovalo v francozkem mestu Avignonu, ki je bil tedaj lastina papeževa; oni so pa bili ondi jako odvisni od francozkih kraljev, vendar so njihovo duhovno oblast čislali zahodnji kristjani. Zlasti podučljiva pa je osoda Rima in papeštva za francozke prekucije. Ondi je bila cerkvena država vtelešena francozki samovladi (republik) in papež Pii VI. je umrl v francozkem jetništvu, toda duhovna njegova moč ni oslabéla, to se je očitno pokazalo pod Pijem VII. Tudi njega je sicer premagala svetna oblast, tudi on je bil odpeljan v francozko jetništvo in njegova država zedinjena s francoskim cesarstvom; toda Pii VII., papež brez vse svetne oblasti in še celó oropan osebne svobode, se je Napoleonu, kteremu so se uklanjali največi mogočniki, tako krepko uprl in pri zvestih francozkih škofih in vernikih našel toliko podslombo, da se je Napoleon moral udati in pogodbo skleniti s papežem, ki ga je imel popolnoma v svoji oblasti.

Njem, ki nizko cenijo duhovno papežovo moč, najbolj Anglija oči odpira. Anglija ima svojo protestanško cerkev, ona ima zunaj Irskega le malo katoličanov, med angležkim in škotskim ljudstvom gorí strastno sovraštvo zoper papeža. Misliti bi toraj bilo, da je Rim v Anglii brez vse moči in da angleška vlada celó nič ne mara za papeža. Al temu ni tako. Mnogim sklepom državnega parlamenta vkljub je papež Anglijo razdelil na več katoliških škofij, kterim je dal nadškofe in škofe; ti rimski prelati se poslužujejo svojih naslovov, da-si tudi jim ko angležkim državljanom to prepovedujejo deželne postave. In angleška vlada to dopušča. Komú ni znano vedenje kardinala Wisemana!

Naj se Pii IX. podá ali na Malto ali na Majorko, v Toledo ali v Madrid, naj ga morda spravijo na Francozko, papeštvo zavoljo tega ne bode imelo manjšega duhovnega upljiva, ampak njegova moč bode še večja. To vedó še celó tisti, ki se ne prištevajo katoličanom, da! ti to stvar še bolj spoznajo, kakor oni katoličani, ki si katoličanstvo krojijo za svojo osebno rabo.

Ozir v pretekle čase.

Sedemletna vojska s Prusi.

(Konec.)

Leta 1761. ni bilo nobenega velikega boja. Vsi so bojevanja siti, armade so trudne in na polovico pomanjšane. Več kot milijon vojščakov je že pocepalo. Po-

koja vse želi, vzlasti Prusija in Saksonija. Tù je vse poteptano, vse končano, grozovita lakota žuga. Od zdaj ne dela več moč in sila, le razumnost veliteljev se vadi in se še 18 mesecev poskuša, dokler se tudi ona naveliča.

Tudi to leto se hočejo cesarski z Rusi zediniti in Lavdon se Oderi in Olabi bliža. Al kralj, ki se pri Švajdnici ustopi in na Najso in Vajstrico gleda, združbo dolgo ovira. Pa stanovitnost Lavdonova ni nič manjša od tiste, ki jo kralj razodeva. Zedimba se zadnjič dovrši. Lavdon nagovarja zdaj ruskega vodja, tabor Miroslava napasti in mu ležaje s silo odvzeti. Cesar želi, to mu sicer res pri neki gostarii vinjeni Buturlin obljubi, al trezen se izgovarja, in cesarski morajo mirni ostati. Zadnjič celó Rusi popolnoma odrinejo, pa pomanjkanje tudi kralja prisili, da popusti stan in na Bober gré. Njegov odhod je Lavdon porabil in je v okolico Švajdnice šel z namenom, jo po vsaki ceni strahovati. Brez skrbi se je od nje Miroslov odtegnil; le pad nebesa bi jo mogel poškodovati, ne pa ktera zemeljska moč: tako popolnoma bila je zavarovana. Ena najmočnejih trdnjav Evrope je bila Švajdnica s topovi, vojščaki in z drugim potrebnim orodjem bolj kot vsako drugo prusko mesto oskrbljena. Le v več letih bi se mógli ti kipeči zidovi prezibniti, in globoki rovi zasuti. Pa kar bi kdo drug morebiti še z dolgo oblego ne storil, to dovrši Lavdon v manj kot v eni uri in novica o napadu trdnjave pové ob enem tudi njeno pogubo.

Sosebno trije stolpi so Švajdnico varovali: višalni, obločni in javorniški var po imenu. Tiho pa z vso močjo jih cesarski naskočijo in tako naglo dobé, da jih le malo streljajev nadleguje. Hrvatje silijo v vodne nakope in njih veljak Janoš Pruse jako pobija. Ropanje mesta je sicer prepovedano, al navdušena in vinjena vojska se za nič ne zmeni, tako, da le z velikim trdom jo Lavdon ustavi. Le četa Kolovrat je pokorščino skazala in ni morila in ropala. Očitno jo potem velitelj pohvali, jo bogato obdari in v izgled vsej vojski postavi. Dobički zmage bili so neizrečeni. Pa ne trohice ne obdrže vodji in stotniki; vse je došlo prostakom, katerih vsakteri 13 tolarjev prejme. Le pomanjkanje vojaščine ovira cesarske tudi v gornjo Šlezijo iti in kralja samega uničiti. Ker je že pozno v jeseni, se vležejo ob Kvajsi v zimno stanišče.

Rusi so s 50.000 možmi v Pomorskem stali in Kolberg tretjič oblegli. Potem ko so vodja Evgena Virtemberskega zapodili, se jim mesto 16. decembra podá. Al ruski velitelj Menčikov ne more dalje napredovati, ker je njegove žitnice na Poljskem sovražnik pokončal in ker Švedi zopet letos nič opravili niso. Iz izhodnje polovice Pomorskega Prusi pobegnejo, pa v zapadni se obdrže in do Štralzunda gredó med tem, ko tudi v Meklenboru prevagujejo.

Na francozkem borišču sicer združena moč svojo slavo ohrani in včasi zmaga, pa je prepíčila, da bi babastega in mehkužnega sovražnika prepodila.

Leta 1762. je Miroslov tako opešal, da bi bil poginiti moral, ako ne bi bile druge okoliščine nastopile. Britanci ga z denarjem več ne podpirajo, njegov lastni zaklad je pa tako na nič prišel, da je moral novce (denar) pačiti in tedaj vrednost cvenka ponižati. Najboljši veljaki so mu bili pobiti, novoizvoljeni so bili pa nevedni, boja siti in otroci, tako da jih veliko še 20 let nima. Tudi stari, še živi velitelji imajo premalo moči, da bi zmagati mogli. Dežela je izprezana in ne more več dati in tudi več nima. Pa ruska Elizabeta svet zapusti in naslednik Peter je kraljev prijatelj. On raztrga avstrijansko zvezo, se celó s Prusi združi in jim 20.000 možakov na pomoč dá. Ta vojska je popred pri Lavdonu stala, ki jo, ko je misli Petra izvedel, razorožiti hoče. Pa Terezija mu tega ne dopusti,

ker ni hotla verjeti in Rusov žaliti. Še le, ko odkoračijo in k Miroslavu prestopijo, svojo slepoto spozná, al prepozno je, da bi napako popravila. Kralj se zdaj vzdigne in Švajdnico obleže. Veliko napót ima, jo zopet dobiti, pa s svojo stanovitnostjo jo le ustrahuje. Da bi jo Davn rešil in Torgavo maščeval, zato je bil Lavdon zopet nazaj djan. Pa Miroslov zapodí Davna in Švajdnica se mu oktobra meseca podvrže. Sicer je prepozno, da bi kaj več opravil, tudi je bil na Ruskem Peter pregnan, in nastopnica Katarina rusko pomoč domú pokliče, pa kralj zgubi zopet enega svojih protivcev. Švedi, ki so sicer vojsko leno in slabo peljali, so jo namreč to leto popolnoma končali in tedaj Avstrijo zapustili.

Na družih boriščih je sreča nestanovitna. Saksonijo so Avstrijani že lani zopet napadli in so na jugu napredovali. Letos se bijejo skoz in skoz za to revno državo in zadnjič do Elstre prideró. Samo pri Frajbergu je dvakrat zagrmelo. Enkrat so bili Prusi, drugo pot cesarski premagani. Po ti bitvi Enrik na Česko, Klajst v Frankonijo korači. Pa ta le malo, uni pa celó nič ne opravi in majhni boji ob Muldi in Labi leto končajo. Avstrijska vojska stoji pozimi ob rudarski gori in po drugih utrjenih krajih.

Nihče se ne predrzne leta 1763. boja ponoviti in protivca prijeti. Sovražne moči se pomiré, ogenj ugasne in po hudih sedemletnih viharjih se nebó razvedrí. V Fontenbló-u se Francoz z Angličanom, v Hubertsburgu Marija Terezija z Miroslavom pomiri. Z veseljem zaslišijo vsi narodi, da je 10. svečana splošni mir ustanovljen in nevarnost odvrnjena, da bi se zadnji ostanek blagostanja zgubil. Vojščak popusti zastavo in se v domačijo podá. Kmet poprime zopet drevo in upa, da bo pridelek njegov in da mu žetve ne bo konj ali vojak pomandral, ali pa davščina za boj vzela. Vse diha lagljeje in se po staro gibati začne. Stari red se sčasoma vrne.

Avstrija ni omagala; njene armade so stale še zmiraj v Saksonii, glaški grofi in Šlezii; vedno so še novince dobivale; bile so zadosti močne, da bi bil ž njimi Lavdon še kake dve leti se lahko vojskoval. Ta država je velika in rodovitna in ima tedaj pripomočke še pri koncu bojevanja. Pa neskončno veliko je že zgubila, globoke rane so ji bile vsekane in silno je potrebovala pokoja, da bi se ji zacelile rane.

Francoske dežele je izmolzla bolj zapravljivost kralja kot bojna morija, ktere so se Branci tako neslavno udeležili; al Saksonija je v zadnjih omedlevicah. Celih 7 let je tukaj gorelo; celó pozimi, ko je drugod pokoj vladal, se je tù skor neprenehoma meč blisketal in krogla spuščala. Kralj je na Poljsko pobegnil in je le od deleč gledal, kako se Prus in Avstrijanec za njegove dežele tepeta. Ako je Miroslov premagal, so morali Saksonci Pruse rediti; ako sta pa Davn in Lavdon premagala, so jih prezali poslanci lastnega kralja. Nobena država ni bolj mirú kot Saksonija potrebovala.

Ne dosti manj vničen je bil tudi blagor pruskih dežel. Avstrijani, Rusi in Švedi so jih teptali in grozovitno razdevali. V srce države je vrag privihral in celó Berolin je bil večkrat oropan. Prusi so morali boj končati, pa izvrstna razumnost kralja je nesrečni konec odvrnila in ni stare slave le ohranila, ampak jo še po veliko slavnih zmagah povikšala. Pruske armade so stale po Meklenboru in Saksonskem in kar je v Šlezii bilo zgubljenega, bilo je ondi nadomeščeno.

Tako neha to strašno bojevanje, brez posebne dobička niti za tega niti za unega. Avstrijani popusté zopet Šlezijo in Miroslov priznava zató možá Marije Terezije za nemškega cesarja.

Da so teh sedem let umetnosti in učenosti slabo cvetele in skoraj popolnoma zginile ondi, kamor je vojska segla, to lahko razvidi vsak in ne potrebuje dokazovanja. Le vaja vojščakom je bil tedaj ta boj, in res so se dela godila, katerim se čudimo. Pa narodi so drago plačali to vajo. Poškodovana in podrta pohištva, prazne denarnice in žitnice so mu ostale in po njegovih pomendranih posestvih so se poznali nasledki boja še leta in leta!

Svojemu presrečno ljubljenu nekdanjemu ravnatelju,
visokočestitemu gospodu

Janezu Nečáseku,

umrlemu 26. novembra v Pragi

Ljubljanski gimnazijalci.

Če kdaj, ob dobi so zarés sedajni,
Ko mrak nesvésti, bojev hrum pretí,
Potrebni svétu móževi značajni,
Čujoči glas pravice in vestí,
Ki v noči dvomov, zmót, so zor sijajni,
Na šumnem morju sidro mladeži,
Ki na obzorju duha z visočine
Obsévajo temôte domovine.

In ták, o vodja nam nepozabljivi!
Modrice sinom tudi Ti si bil, —
V dobroti blagi, v kári zanašljivi
Po ôčevo mladino si gojíl;
Državo, národ si v ljubezni živi —
Poklicu vdan — podpiral in častíl;
Po potih modro vodil vedo znanskih
Sinove dveh si národov slovanskih.

Ak druge boj kedáj bo siloviti
Še v pózni zgodovini iménoval,
Jih zelen lovor krog glavé oviti
Pred vnuki našimi preslavljeval:
Značaj pa Tebe móški, plemeniti
Še više bode povelíčeval
In v blagru rodovitno Tvoje djanje
Svetilo bo brez pége se najmanje.

Zató pa s Čehi bratje njih Slovenci
Prebridko zgubo objokujemo,
In mi, ki bili Tvoji smo učenci,
Spominico darujemo le-tó.
O naj se blagovoljno sklene z venci,
Ki jih na rani grob pokladajo
Država, národ in pa rodovina,
Še venec náš — hvaležnega spomina!

Novice iz deželnih zborov.

Deželni zbor kranjski.

V 6. seji je v imenu finančnega odseka poročal dr. Zupan o proračunu stroškov in dohodkov za zemljiščino odvezo v letu 1867. Stroški so prevdarjeni na 624.985 gold., dohodki na 633.372 gold. Ker ima dežela plačati v omenjene stroške 305.870 gold., se ima tedaj za poravnanje teh stroškov za leto 1867 naložiti na direktne davke 26 odstotkov, na užitni davek od vina, móšta in mesa pa 10 odstotkov priklade. — Deželni odbornik Dežman poroča dalje o proračunu domestikalnega ali nekđaj tako imenovanega stanovskega zaklada, po katerem so stroški prevdarjeni na 30.365 gld., dohodki na 14.090 gld., tedaj bo treba, da državna (cesarska) denarnica doplača primanjstvo od 16.275 gold. — Za Stražiščane je bila, kakor smo že v zadnjem listu povedali, dovoljena

miloščina z 2000 gold. — Dr. Zupan dalje v imenu finančnega odseka poroča, naj se tarifa za oskrbovanje v prisilni delavnici ljubljanski od 49 kr. na dan zniža za leto 1867 na 47 kr. Zbor je pritrdil. Ravnatelju delavnice se je, dokler deželni zbor drugače ne sklene, dodalo ustanovljeni letni plači še 212 gld. 50 kr., adjunkt pa 175 gold. — Prošnja vdove dr. Skedel-na, naj bi se nji in otrokom njenim podelila miloščina, ker je mož njen 19 let služil v delavnici za zdravnika, je bila finančnemu odseku v prevdarek izročena. — Na posledje poročal dr. Bleiweis v imenu deželnega odbora, naj deželni zbor namesti dosedanjega predpisa, po katerem mora zdravnik spomladi v svojem okraji neprenehoma otrokom kozé cepiti, dokler jih vsem ne vcepi, potrdi drugačni red. Zbor pritrdi, pa potrdi tudi to, da se materam na kmetih, ki dadó svoje otroke, ki imajo že kozé stavljene, da zdravnik od njih drugim kozé stavi, plača za dan potovanja njihovega 1 gold. 5 kr., 1 gold. 50 kr. ali 2 gld. po daljavi pota in številu otrok, katerim se od njihovega otroka družim kozé stavijo.

V 7. seji je v imenu finančnega odseka poročal dr. Bleiweis o proračunu bolnišnice, porodnišnice, najdenišnice in norišnice, Dežman pa o proračunu deželnega zaklada. Poslanec Kromer obžaluje, da se je lani završla streliščina za zverino, ker se je po takem zeló bati, da bi se zeló ne pomnožila zverina; tudi poslanec Mulej isto trdi; pl. Langer pa pravi, da brez streliščine se je ubilo letošnjo zimo mnogo roparske zverine; saj je že koža in mesó toliko vredno, da ljudje brez streliščine pobijajo zver. — Ker proračun deželnega zaklada in njegovih podzakladov kaže, da bi konec leta 1867 primanjkovalo 170.231 gold., je bilo sklenjeno, da se primanjstvo ta pridobi po prikladah in sicer s priklado od 14 odstotkov na vse direktne (zemljiščine, hišne itd.) davke brez vojskine priklade, in s priklado od 10 odstotkov na vžitni davek od vina, móšta in mesa. Ta proračun kaže, da je treba velike varčnosti, da se odstranijo še večje priklade prihodnji čas, in posebna spodbika finančnemu odseku so bili silni stroški (okoli 25.000 gld. na leto), ki jih požrè vzdrževanje tiste naprave, v katero so nezakonski otroci (najdenici) jemljejo v deželno oskrbstvo, namesti da bi stariši take otroke sami redili. Zato je finančni odsek sklenil poseben nasvèt, ki ga bo naznanil dež. zboru. Tudi zastran potiska (šuba) je bilo sklenjeno, naj se marsikaj predružači, da se znižajo silni stroški, ki zadevajo deželo. — Da se silno grda cesta med Kočevjem in Črnomljem in pa Metliko popravi, priporoča finančni odsek, naj se dotičnim soseskam obljubi denarna podpora iz deželnega zaklada, ako se lotijo zboljšanja te ceste. Poslanca Kromer in Svetec podpirata ta predlog, ki je bil soglasno sprejet.

Za tem je prišlo na vrsto sporočilo odseka, ki je bil izvoljen za to, da presodi in pretrese delovanje deželnega odbora od poslednjega deželnega zbora do danes. Poročal je dr. Costa. Prihodnjič več o tem.

Deželni zbor v Zagrebu. Odbor pripravlja addresso, ki pride te dni na dnevni red. Pred vsem bode se neki zahtevalo v adresi, da vojaška granica prestane in Dalmacija se zedini s Hrvaškim in Slavonijo; brez tega se zbor ne more spuščati v dogovor niti z Bečem niti s Peštom. Domača vlada mora biti deželnemu zboru odgovorna. Za opravo skupnih poslov se bode zahteval centralni državni zbor z največim ustavnim pravom. Z ozirom na Ogersko se trojedina kraljevina stavi na stališče popolne enakosti.

Deželni zbor v Peštu. — Najvažnejše je to, da 6. dne t. m. je Deakova stranka z 227 glasovi